

*Söz Uçar
Yazı Kalır*

AB AKADEMİ
KONRAD-ADENAUER-STIFTUNG

CUMARTESİ KONFERANSLARI

-2-

Türkiye'de
İnsan Hakları Uygulamaları ve
Sorunları:
2006 için Öngörüler

1 Nisan 2006

Ankara

KONFERANS
METİNLERİ

No. 2

Nisan 2006

AB AKADEMİ, tamamen kendi kaynaklarıyla faaliyet gösteren, Türkiye'nin sürekli gelişimine ve Avrupa Birliği ile ilişkilerine katkı sağlamayı hedefleyen, profesyonel çalışma anlayışına sahip, Ankara merkezli bir eğitim, araştırma ve danışmanlık merkezidir.

AB AKADEMİ, çalışmalarıyla Avrupa Birliği ile müzakere sürecinde ve bu süreç sonrasında Türkiye'nin karşılaşacağı sorunlara, gelecek odaklı araştırma metodu, temelli siyaset önerileri, karar yapıcılarla araştırmacılar arasında diyalog kurma ve AB eğitiminde yeni teknik ve yöntemler aracılığıyla çözümler üretmeyi hedeflemektedir.

AB AKADEMİ, bu bağlamda yerel yönetimler, kamu kurumları Küçük ve Orta Büyüklükte İşletmeler (KOBİ), sivil toplum kuruluşları (STK), sanayi ve ticaret odaları, üniversiteler, ulusal ve uluslararası düşünce kuruluşları ile işbirliği içerisinde.

Hüseyin BAĞCI: Sevgili arkadaşlar,

AB AKADEMİ'nin Konrad-Adenauer-Stiftung'un Türkiye Temsilciliğiyle işbirliği içinde düzenlediği "Cumartesi Konferansları"nın ikincisine hoş geldiniz. Bu güzel bahar gününde, bu önemli konuyu tartışmak üzere bilimi tercih ettiğiniz için ayrıca teşekkür ediyorum.

Bugün Türkiye'nin en köklü sorunlarından biri olan insan hakları uygulamalarını ve sorunları tartışacağız.

Bilindiği üzere insan hakları konusu, hem iç hem de dış politikaya etki eden son derece hassas bir konu. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyeliğinin son derece tartışmalı bir konu

olduğunu düşündüğümüzde önümüzdeki süreçte bu konunun Avrupa Birliği tarafından yoğunlukla karşımıza çıkarılacağı açık. Ancak belki bundan daha önemli olarak, Türkiye'nin iç istikrarı ve vatandaşla devlet arasındaki bağın sadece yasal değil aynı zamanda gönüsel bir bağ olması açısından büyük etkiye sahip.

Aramızda bu konuda uzman iki isim bulunuyor. Birisi, Türkiye Uluslararası İlişkiler eğitiminin duayenlerinden Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi öğretim üyesi Prof. Dr.

Baskın ORAN. Diğeri ise Uluslararası İlişkiler eğitimimizde liberal demokrat ekolün önde gelen isimlerinden Orta Doğu Teknik Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. İhsan D. DAĞI.

Her iki Hocamıza da şimdiden teşekkür ediyorum. Baskın Hoca'yla başlayacağız. 20'şer dakikalık konuşmalardan sonra soru-cevap kısmına geçeceğiz. Hocam buyurun.

Baskın ORAN: Efendim teşekkür ediyorum övücü sözleriniz için. Biz İhsan Hoca'yla aramızda şöyle bir iş bölümü yaptık: Ben genel olarak insan haklarından bahsedip Türkiye'ye küçük bir giriş yapacağım. İhsan Hoca da Türkiye özelinde konu hakkında konuşacak.

Aslında insan hakları derken Türkiye'yle başlamamak mümkün değil çünkü insan hakları Türkiye'de bilinmiyor, daha da kötüsü yanlış olarak biliniyor. Epikletos, Güney Batı Anadolu hemşerimiz Epikletos, demiş ki Milattan 50 yıl önce ya da sonra, "bilmediğini sanan adama öğretmek, aşağı yukarı imkansızdır". Bu insan haklarını anlamak ya da anlatmak son derece zor Türkiye'de. Geçenlerde, gerçi altı ay oldu neredeyse, TRT'de bir televizyon programına katılmıştım. Genç dinleyiciler de çağırmışlar. Aşağı yukarı hepsi üniversite öğrencisi.

İçlerinden biri dedi ki “bu yeni Ceza Kanunu geldi; insan hakları geliyecek dendi. Geçenlerde ağabeyimin cep telefonu gasp edildi. Çalan yakalandı ama adam bir gece yattı çıktı. Şimdi ne oldu benim ağabeyimin insan haklarına?”. Tabi orada “la havle” çekip geçiştirdik ama arada yanıma çağırıp dedim ki “oğlum senin ağabeyinin cep telefonunun çalınması bir insan hakları ihlali değil, bir adi suçtur ama çeken maganda karakola çekilir de dayak yerse, bu bir insan hakları ihlalidir”.

Anladı mı anlamadı mı bilmiyorum ama hemen arkasından bir genç kız, Ankara’daki tanınmış üniversitelerden birinden olduğunu söyleyip dediklerimizi eleştirdi ve dedi ki “ben geçenlerde okudum, çok şaşırdım, 16. yüzyılda Oxford Üniversitesi’ne kızlar alınmıyormuş”. Ona da tabi “la havle” çektik, 16. yüzyıldan bahsettiği için.

Şimdi şöyle bir şey yapmak lazım: Kimin hakları ihlal edilir ve bu ihlali kim yapar? Bu sorulara cevap vermek insan haklarını anlamak açısından temel teşkil ediyor. Öncelikle kimin hakları ihlal edilir? Bireyin hakkı. Derneklerin hakları ihlal edilmez, cemiyetlerin hakları ihlal edilmez. Bunlar grup haklarıdır, toplu haklardır. Haklar bireylere verilir. Hatta insan

haklarının bir türevi olan ve gruplar tarafından kullanılan azınlık hakları da bireylere verilir. Azınlık hakları bireye verilen ve grup tarafından kullanılan haklardır. Mesela, dil hakları. Dil hakları bireye verilir; o bireyin mensup olduğu grup tarafından kullanılır çünkü insan kendi kendine konuşamaz; konuşursa deli derler adama.

Peki kim ihlal eder? Bu konuda doktrinde bir tartışma var. Bu haklar yatay ya da dikey ihlal edilebilir. Ben son yayınladığım TESEV İnsan Hakları Bilançosu 2005 İlerleme Raporu’nda tek bir türden bahsettim ama onu biraz genişletince, biraz da tartışmaya yer vermek lazım. Yatay ihlalde, cemaat bireyin haklarını ihlal eder, dikeyde ise devlet bireyin haklarını

ihlal eder. Birinciye, yani yatay ihlale örnek vermek gerekirse, hemen aklımıza gelen töre cinayetleridir. Yani; bir kızın evlilikten önce ilişkiye girdiği dedikodusunun yayılması üzerine, abisi, erkek kardeşi ve nadiren de babası tarafından ibret-i âlem olsun diye ve tabi aslında ailenin namusunu kurtarmak için herkesin önünde öldürülmesi olayı. Bu bir insan hakları ihlalidir. Sadece öldürülmesi değil elbette, orasının burasının sakat

edilmesi de aynı şekilde. Yalnız ben konuşmamda bundan bahsetmeyeceğim bir sürü neden yüzünden. Bunlardan birisi, cemaat ihlal etmeye kalkarsa siz belki Büyükşehirlere falan kaçarak bir miktar kurtulabilirsiniz fakat dikey ihlalde, yani devletin bireyin haklarını ihlal ettiği durumlarda kaçacak yeriniz yoktur. Sorun da burada zaten. Hakların ihlal edildiği zaman devlete sığınırısın. Devlet ihlal ettiği zaman sığınacak yer yoktur. Büyük bir sorundur bu. Demek ki hakları ihlal edilen özne bireydir ve esas olarak da ihlal eden devlettir. Onun dışındaki ihlaller adi suça girer. Asayiş suçlarıdır. Devletin bireyin hakkını ihlal etmesi, bir insan hakları suçudur.

Şimdi bu yatay ve dikey ihlalleri, tüm insan topluluklarının aşağı yukarı tüm dünya coğrafyasında yaşadığı evrimi de anlatan bir şemada gösterebiliriz. İlk olarak cemaate bakalım. Cemaatte tutunum ideolojisi din, yüce sadakat odağı ise Tanrı'dır. Cemaatten ulus ya da millet denilen topluluk biçimine geçildiğinde artık dinin yerini milliyetçilik ve Tanrı'nın yerini de ulusun aldığı görüyoruz. Farkına varın ya da varmayın, dünyadaki insan hakları gelişimi sınıf temelinde başlamış ve devam etmiştir. Mesela ilk defa cemaatin bireye yaptığı baskıya karşı çıkan Kraldır. "Gülün

Hakların ihlal edildiği zaman devlete sığınırısın. Devlet ihlal ettiği zaman sığınacak yer yoktur.

Adı'nı hatırlarsanız; sonunda feci biçimde ölen Kardinal Papayı temsil eder. William da, hani o yanında ufak çömeziyle gezen, Kralı temsil eder. İlk defa Papa'nın temsil ettiği siyasal erke karşı, devlete karşı da diyebilirsiniz, Kral ortaya çıkmış ve aslında kendi haklarını müdafaa ederken bireyin haklarını da müdafaa etmiştir. Onun arkasından Papa'nın yerini Kral almıştır. Kralın temsil ettiği devlete karşı aslında kendi haklarını savunan ama kaçınılmaz olarak da köylülerin ve fakirlerin haklarını ön plana çıkaran aristokrasi yani soylular bu sınıf mücadelesini sürdürmüştür. Bu, tarih olarak istiyorsanız, 1215'tir, yani *Magna Carta Libertatum*. Osmanlı İmparatorluğu'nda, Türkiye'de istiyorsanız 1808'dir, Sened-i İttifak. Bundan sonra, şemaya uygun şekilde devam edersek, aristokrasi devlete hakim olmuştur. Bu sefer kendi haklarını ileri sürme süreci içinde başka insanların haklarını gündeme getiren burjuvazidir. Bunu da tabii ki en çok Fransız Devrimi ile simgeliyoruz. İnsan ve Vatandaş Hakları Bildirgesiyle. Burjuvazinin siyasal erke hâkim olmasıyla, ona karşı kendi sınıfının ve tüm herkesin haklarını öne sürmek görevi de emek faktörüne nasip olacaktır. Ondan sonra en son olarak da, artık bu sınıfsal olgu küre çapına yaklaşacak ve Kuzey'in

gelişmişliğine karşı Güney'in azgelişmişliği insan haklarını öne sürmeye başlayacaktır. Bu son bahsettiğimiz, üçüncü kuşak insan hakları olarak adlandırılmaktadır. Bunları Fransız Devrimi'nin üçlü sloganına benzetebilirsiniz: *Liberté, Egalité, Fraternité*. Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlik. Üçüncü kuşak insan hakları, Kuzey ve Güney biçiminde, artık gelişmiş - gelişmemiş, zengin - fakir, sömüren - sömürülen nasıl isterseniz öyle niteleyin, biçiminde bölünmüş olan dünyanın kardeşliğini temsil eder biçimde yorumlanabilir. Şimdi, bugün odak nedir diye sorarsanız, her zamanki gibi bireydir çünkü sosyo-ekonomik gelişme sonucu bireye eşitlik hakları verilmiştir ve üçüncü küreselleşme sonucunda bu son bahsettiğim iki gelişmenin getirdiği uzaklaşmayı tekrar eski yerine getirerek, insan haklarının odağına oturmuş bulunmaktadır. Genel olarak insan haklarının dünyada gelişimi konusunda söylenebilecekler bunlar.

Türkiye'ye bu meseleyi uygulamaya kalktığımızda ne görüyoruz? Şimdi bakın, burada ben iki tane tarih verdim. Bu örneğin simgesel olduğunu düşünüyorum. 1215, 1808. Her ikisi de büyük toprak sahiplerinin krala ya da siyasi erke diyelim, karşı çıkma tarihleridir. Aynı zamanda, tabii böyle bir şeyi tek başınıza yapamazsınız, köylülerin ve fakirlerin de haklarını dile getirmişlerdir. Bu bize Orta Doğu toplumlarının ne kadar geriden geldiğini gösteriyor. Arada 600 yıl var. Buradan çıkan sonuç şu: Batı Avrupa

toplumlarının ve onun yansıması olan Kuzey Amerika toplumunun iç dinamiği insan haklarını üretmekte son derece tembeldir. Bunun sonucu olarak da insan hakları Türkiye gibi ülkelerde ithal maldır, orijinal mal değildir. Türkiye bu ithalatı iki çok belirgin dönemde yapmıştır. Biz birincisinin farkındayız ama ikincisini henüz yaşamakta olduğumuzdan, onun farkında olmayabiliriz. Bu ithalat dönemlerinden biri 1920lerdir. Biz buna Kemalizm diyoruz. İthalat olduğu için bu zorunlu olarak "yukarıdan devrimle" uygulanmıştır. Kadınlara oy hakkının verilmesi, eşitlik ilkeleri ve Medeni Kanunla simgelenen Kemalist reformlar. Burada nasıl bir süreçle insan haklarına doğru geçilmiştir? Burada yarı-feodal bir devletten, monist bir ulus-devlete geçilmiştir. Aslında monist dememe gerek yok çünkü ulus-devlet zaten monisttir, yani tekçidir. Ulus-devlet tek bir etnik gruptan oluştuğunu iddia eden devlete verilen isimdir. Bu tanımı yapıyorum çünkü biz ulus-devletin tanımını pek bilmeyiz. Başka bir açıdan mütalaa ederseniz, padişahın tebaasından, vatandaşa ama zorunlu vatandaşa geçiştir bu süreç. İkinci ithalat dönemi 2000lerdir. Yani yaşadığımız bu süreç. Adı da Avrupa Birliği Uyum Paketleridir. Ve bu da ithalat olduğu için yukarıdan devrimdir, tepeden inmedir. Amaçlanan şeyse, ulus-devletten demokratik devlete, insan hakları devletine geçiştir. Aynı zamanda zorunlu vatandaştan gönüllü vatandaşa geçişi simgeler. Zorunlu vatandaş ile gönüllü vatandaş

arasındaki fark, kadınla erkek arasındaki farktan çok daha büyüktür. Zorunlu vatandaş alt kimliğine saygı gösterilmeyen vatandaşdır, alt kimliği inkar edilen vatandaşdır. Gönüllü vatandaş ise alt kimliğine saygı gösterilen ve dolayısıyla devletin kendisine, birliği sağlamak için empoze ettiği üst kimliğe saygı gösteren vatandaşdır. Biz işte bu süreci yaşıyoruz.

Açık açık söylemek lazım: İnsan hakları ihracatı emperyalizm demektir. Hiçbir devlet, insan haklarını ihraç etmeye kalkmaz, yaptıkları şeyler arasında da götürebilir. Mesela 19. yüzyılın ikinci yarısındaki İngiltere, basbayağı emperyalizm yaparken Hindistan'a insan hakları götürmüştür bir yan ürün olarak.

Örneğin, "sati"yi yasaklamıştır. Sati, ölen kocayla birlikte canlı eşin de yakılmasıdır. Bunu yasaklamıştır. Afrika'da kanlı ve pis bir ameliyat olan kızların sünnetini engellemeye çalışmıştır. Yani insan hakları ve demokrasi ithal edilebilir eğer iyi bir ithalatçı varsa. İşte o iyi ithalatçı da "aydın" denilen zümredir. Aydın nedir? Aydın, az gelişmiş ülkelerde, modernleşme kendi ülkesine ulaşmadan, modernleşmenin ürünü olan kimsedir. Onun için gelişmiş ülkelerde aydın olmaz. İslamcılar arasında da aydın olmaz çünkü aydın sadece Batı'nın değerlerini ithal eder.

Çok nedeni var, burada anlatmaya imkân yok. Dolayısıyla demokrasi ve insan hakları ihraç edilmez ama bal gibi ithal edilir. İşte Türkiye'nin iki dönemde yapmaya çalıştığı budur. Ve bunun ithalatçısı da Batı'nın eğitimini almış olan aydınlardır. Burada yöntem kaçınılmaz olarak tepeden inmedir. Teknik ise "marş motoru"dur. Batı'dan ithal edilen değerler bir marş motorudur. Esas motoru yani iç dinamiği harekete geçirmeye yarar. Siz fark etmiyorsunuz tabii ama arabaya binip kontağı açtığımızda birbirinin

Batı'dan ithal edilen değerler bir marş motorudur. Esas motoru yani iç dinamiği harekete geçirmeye yarar.

ardından kısa süreyle iki motor çalışır. Eskiden farklıydı. Benim ilk arabam 1970 model bir Citroendi. Kontakı açardınız, elektriği verirdiniz, ondan sonra marş motoruna basardınız ve o marş motoru da esas

motoru çalıştırırdı. O marş motoruyla ancak bir, bir buçuk metre gidebilirsiniz. Onun için Batı'nın zoruyla bir ülke demokratikleşmez ama Batı'dan ithal edilen demokrasi ve insan haklarıyla iç dinamiği, yani arabanın motorunu harekete geçirir. O yürütür arabayı. İşte bugün yaşamakta olduğumuz olay budur. İhsan Hoca daha geniş biçimde açacaktır sanırım, fakat biz bunları yapmaya çalışırken yani ithal ettiğimiz insan hakları ve demokrasiyle Türkiye'nin iç dinamiğini harekete geçirip bireye saygı göstermeye çalışırken iki tane olay ortaya çıkmıştır. Biri, bizatihi bu olaya

tepki, çünkü diyalektiğin dediği gibi “her şey kendi zıttını karnında besler”. Dolayısıyla, bu Avrupa Birliği uyum paketleri küreselleşmenin bir parçasıdır ve bizatihi buna, yani Türkiye'nin bunları ithal etmesine bir tepki doğmuştur. Her aksiyona bir re-aksiyon. İkincisi, silahlı Kürt milliyetçiliği ortaya çıkmıştır ki bugünlerde en mümtaz örneklerini yaşıyoruz. İşte bu iki olguya, bir; küreselleşme, iki; silahlı Kürt milliyetçiliği, tepki olarak son yıllarda etnik Türk milliyetçiliği bir roket gibi fırlamıştır.

Bir cümleyle bitireyim. İki ortamda birey, insan aramayınız. Bir; din ideolojisinin hâkim olduğu ortamda. İki; milliyetçilik ideolojisinin hâkim olduğu ortamda. Çünkü din ideolojisi bireyin cenazesini ilahilerle, milliyetçilik ideolojisi ise marşlarla kaldırır. Ben burada bitireyim şimdilik.

BAĞCI: Teşekkür ediyorum Sayın Hocamıza. Özellikle zorunlu vatandaşlıktan gönüllü vatandaşlığa geçiş tüm süreci özetliyor. Bize Osmanlı milletler sistemini hatırlatıyor tabii bu. Osmanlı İmparatorluğu içinde tüm kimlikler vardı; üst kimlik de Osmanlılıktı. Türkiye ilginç bir dönüşüm yaşıyor. İthal demokrasi ve insan hakları. Bir yandan da ekonomik

olarak da içeriye giriyoruz. Cari açık her açıdan artıyor yani. Bakalım sonumuz ne olacak. Şaka bir yana, Hocamızın dediği gibi iç dinamiklerimizin zayıflığı nedeniyle insan hakları ve demokrasi konusunda büyük sorunlar yaşıyoruz. Marş motoru örneği son derece aydınlatıcı. Hocamıza çok teşekkür ediyoruz.

Şimdi İhsan Bey'e sözü verelim. Baskın Hoca, Kürt milliyetçiliğine biraz değindi. İhsan Hoca devam ettirecektir bunu diye düşünüyorum. Buyurun İhsan Bey.

**İki ortamda birey,
insan aramayınız:
Bir; din ideolojisinin
hâkim olduğu
ortamda. İki;
milliyetçilik
ideolojisinin hâkim
olduğu ortamda.**

İhsan D. DAĞI: Teşekkürler. Baskın Hoca hiçbir konuya girmedi farkında mısınız? Baskın Hoca'yı daha

konuşturmamız lazım, sorularınızı ona göre hazırlayın. Baskın Hoca Türkiye'ye girmediği için top tamamen bende kaldı. Türkiye'deki insan hakları sorununu ben yirmi dakikada anlatamam. Dolayısıyla, bu konuda Baskın Hoca'dan biraz daha yararlanacağız.

Şimdi ben kısa ve farklı bir konuşma yapacağım. Panelin başında insan haklarının geleceğine ilişkin bir yollama vardı, bir referans vardı. Biraz da bir yandan insan hakları çalışan birisi bir yandan da Uluslararası ilişkilerci olduğum için bu Uluslararası

İlişkiler, Türkiye'nin dış politikası ile insan hakları sorunları arasında bir ilişki var mıdır gibi bir perspektifle konuşacağım. Bir başka ifadeyle, Türkiye'de otoriter devlet, Türkiye'deki otoriteyenizmin dış politikaya ilişkin kaynakları var mıdır ona değişik açılardan açıklama getirmeye çalışacağım. Şimdi Baskın hoca anlattı insan hakları meselesi devletin meselesi, bireyin meselesi, bireyin devletle çözülmesi gereken bir mesele. Başka bir platformda çözmek mümkün değil.

Dolayısıyla insan haklarının doğasında, birey devlet ilişkisi, devlet toplum ilişkisinin niteliği var. Bu nitelik öyle bir şekilde tasarlanmalı, kurgulanmalı, mekanizmalara

bağlanmalı ki bireyin hak ve özgürlükleri devlet tarafından tehdit edilmesin. Dolayısıyla devlet anlayışımız, devlet kültürümüz, devlet geleneğimiz, devlete yüklediğimiz anlam son derece önemli. Devleti yeniden tasarlamadan, sorgulamadan, çözümlenmeden Türkiye'de insan hakları meselesini çözmek mümkün değil. O yüzden bakmamız gereken olguların, durumun en başında devlet geliyor ve devletin de yurttaşa bakışındaki otoriter tepeden inme, baskıcı, dayatmacı kültürün nereden geldiğini bulmayı gerektiriyor. Şimdi devletin Türkiye'deki temel

niteliklerinden birisi devlet mekanizmasının ve devlet kurumlarının, devlet kültürünün güvenlik odaklı olması. Devletin temel önceliği, temel sorunsal güvenlik ve bu kimin güvenliği diye de sormuyor, güvenliği devlet öylesine geniş tanımlıyor ki tasarlanan, kurgulanan kolektif devlet güvenliği, ulusal güvenlik adına bireyin, yurttaşın temel güvenlik talepleri yani insan hakları ortadan kalkıyor. Yok ediliyor. İhlal ediliyor. Dolayısıyla sorunun

temellerinden birisi bence insan hakları sorununun temellerinden birisi devleti güvenlik odaklı tanımlamak. Baskın Hoca'nın tanımlamasıyla bir güvenlik devleti yaratmak. Türkiye'de

güvenlik odaklı bir kültürün tabii tarihsel kökenleri var. Özellikle modern dönemde, modern devletin oluşumu sürecinde, Osmanlı'nın yıkılma sürecinde, sonra ulusal Kurtuluş mücadelesi, Sevr'e karşı başkaldırı olarak ulusal kurtuluş mücadelesi ardından 1950'ler 40'lar 45'lerden sonra ortaya çıkan Soğuk Savaş. Türkiye'de devlet seçkinlerinin güvenlik odaklı bir kültür gelenek yaratmasını ve bunu toplumsallaştırmayı mümkün kıldı. Yani güvenlikçi bir paradigmanın, güvenlikçi bir siyaset kültürünün Türkiye'de tarihsel ve toplumsal tabanı

var. Böyle bir izlenim var, bunu biliyoruz. Sorun bu zeminin nasıl *psuedo* varsayımlara dayandığında mevcut koşullarda ortaya koymak ve çürütmek. Şimdi bunlardan birisi yani Türkiye’de güvenlikçi kültürün önemli kalelerinden, önemli kaynaklarından birisi Türkiye’nin dış politikaya bakış biçimi, dış politika algısı ve dış politikayı uygulama biçimi. Dış politika, aslında biraz dış politikanın kendi doğasından kaynaklanan bir şekilde ötekileştirici oldu. Yani bir ulusal alan var ve bu ulusal alanın dışında başkaları var ve bu başkaları Hobbesçu bir perspektiften gözünü size dikmiş, silahlarını size doğrultmuş ve sizi yok edecek. Böylesi bir insanın insanın kurdu olduğu uluslararası ilişkiler tasarımı devleti güvenlik odaklı bir kültüre doğru itiyor. Tabii uluslar arası ilişkiler bundan ibaret değil çok farklı düzeylerde uluslararası ilişkileri *chartize* etmek mümkün artık bu çoğunluğu genellikle fark etmiyoruz ama sonuçta dış politikanın, içeriği dışarıya referansla tanımlaması, homojenleştirmeye çalışması ve teknikleştirmeye çalışması gibi bir işlevi var. Dış politika, içeriği de bir şekilde dizayn eden ve denetleyen bir aygıt. Bunun somut örneği bence Türkiye’nin Kıbrıs meselesi ve Kıbrıs politikası. Ben Türkiye’deki otoriteriyen siyasal geleneği Kıbrıs sorunundan özellikle 50’lerden itibaren Kıbrıs sorunundan bağımsız anlamının mümkün olmadığını düşünüyorum. Kıbrıs Türkiye’de otoriteryanizmi meşrulaştıran daha da vahimi toplumsallaştıran bir işlev görmüştür.

Nasıl görmüştür? Kıbrıs biliyorsunuz 1950’lerden itibaren Türkiye gündemine giriyor, 1955’e kadar Türkiye’nin Kıbrıs sorunu diye bir sorunu yok. 1950 de dışişleri bakanı biliyorsunuz Fuad KÖPRÜLÜ, “Türkiye’nin Kıbrıs sorunu diye bir sorunu yoktur” diyor.

BAĞCI: Necmettin SADAK o. Necmeddin SADAK 20 Şubat 1950 tarihinde Türkiye’nin bir Kıbrıs sorunu yok der. 14 Mayıs’ta yapılan seçimlerde iktidara gelen Fuad KÖPRÜLÜ yavaş yavaş olayın içine girer ama gazetecilere açıklama yapan Necmettin SADAK’tır.

DAĞI: Şimdi, dolayısıyla 1950’de Kıbrıs sorunu yok.

ORAN: Ben KÖPRÜLÜ’nün de dediğini biliyorum demek ki ikisi de söylemiş. (Gülüşmeler)

BAĞCI: KÖPRÜLÜ “bizim başımızı belaya sokmayın” diyor dışişleri bakanına, “bizim Kıbrıs sorunumuz yok diye söyleyeceğiz ama bizi fazla zorlamayın, işimiz zor” diyor hani o anlamda doğru. O da söyledi.

DAĞI: Dolayısıyla 1950 de Kıbrıs sorunu yok, 1950lerin ortasından itibaren bu sorun ortaya çıkıyor. Bu sorunun ortaya çıkışı aslında nedir? İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra İngiltere’nin ve dünyanın dekolonizasyon sürecinin bir parçası olarak Kıbrıs sorunu ortaya çıkıyor. İngilizler çekilirken adada Türk ve Rum

meselesini kurcalıyorlar ve biz 1955’de Kıbrıs sorununu ve Kıbrıs Türklerini keşfediyoruz. Ve Kıbrıs sorununu da elimizde bulmaya başlıyoruz. Şimdi 55’ten itibaren nedir? Bakın Türkiye’de benim kanaatim şu; lümpen sokak milliyetçiliği 6-7 Eylül olaylarıyla başlar. Ve bunun da arkasında Kıbrıs sorununun yarattığı gerginlik vardır. Ve belki de dolayısıyla Kıbrıs sorununu Türkiye’de sokak milliyetçiliğinin doğum hanesi olarak görüyorum. 1955’den sonra Türkiye’de ne zaman milliyetçi gaza ihtiyacı olduğu düşünülse, Kıbrıs meselesi gündeme gelir. Kıbrıs meselesi tartışılır. Kıbrıs, Türkiye’de Türkiye halkının neden birlik ve beraberlik içinde olması gerektiğini bize hep söyler. Türkiye’nin Kıbrıs sorunu vardır, bir ulusal dava vardır ve bu ulusal dava karşısında Türkiye birlik ve bütünlük içinde olmalıdır. Bir; Kıbrıs davası bize Türkiye’nin dışarıda düşmanlarla çevrili olduğunu hep söyler, hep hatırlatır. “Türkün Türk’ten başka dostu yoktur”. Bakın Kıbrıs, Türkiye Türklerinin hem de sahip çıktığı bir meseledir, Türklerin Türk’ten başka dostu yoktur işte Kıbrıs. Dolayısıyla Kıbrıs meselesi üzerinden Türkiye’de farklılıkların ortadan kaldırıldığı, ulusal dava niteliklemleriyle tartışmaların kapatıldığı bir söylemsel hegemonya

Kıbrıs sorunu veya “ulusal dava” nedeniyle oluşan kimlik veya kültür bizi militarist bir kültüre götürür.

karşındayız. Ama bu sadece Kıbrıs değil, Türkiye’nin uzun yıllar dış politikası böyle işlev gördü. Ulusal çıkarın, ulusal kimliğin farklı biçimlerde tanımlanmasına izin vermeyecek bir söylemsel hegemonyanın aracı olarak dış politika, güvenlik politikaları ve güvenlik sorunları Türkiye'nin önüne geldi. Şimdi Kıbrıs ile insan hakları ilişkisi nedir diye sorulduğunda sorunun basit cevabı şudur: Kıbrıs sorunu veya ulusal dava nedeniyle oluşan kimlik veya kültür bizi militarist bir kültüre götürür. Militarist bir kültür, içeride birlik beraberliği vurgulayan, farklılıkları ortadan kaldırmaya çalışan ve güçlü bir devlet arzusunu perçinleyen, güçlü bir devlet gerektiren bir tablo çıkar karşımıza. Yani bu tür sorunlar, Türkiye'yi militarizme götürür; militarizm hiç de insan hakları

devletiyle bağdaşmayan bir devlet toplum ilişkisi modelidir. Ve bu model, sorunlar ekseninde Kıbrıs gibi, Kuzey Irak gibi, Ermeni meselesi gibi sorunlar ekseninde sürekli yeniden üretilir. Şimdi Kıbrıs gibi tırnak içinde “ulusal dava”ların bir başka avantajı vardır, militarist kültür yaratmak açısından, o da nedir? Bu tür ulusal dava niteliği ile değil de otoriteryen kültür, güvenlik devleti, güvenlik odaklı devlet konsepti toplumsallaşır. Kıbrıs, otoriteryen ve militarist devlet anlayışını

toplumsallaştıran bir işlev görmüştür. Neden? Çünkü böylesine bir güvenlik algısını Kıbrıs üzerinden topluma kabul ettirmek, yaymak, meşrulaştırmak ve toplumsallaştırmak mümkün olmuştur. Dolayısıyla Kıbrıs sorunu gibi dışarıyla çatışmaları, çatışmalarımızı vurgulayan siyaset anlayışına sahip dış politika tarzı ortadan kaldırılmadan Türkiye’de insan haklarının yerleşmesi, kurumsallaşması mümkün değildir. Çünkü bu ilişki, böylesine sorunlar ve yaklaşımlar militarizmi besler. Bunun paralel bir biçimi Türkiye’de birçok kesimin sık sık dile getirdiği bir dış politika veya Türkiye vizyonudur: O da “bölgesel güç” olarak Türkiye’yi tanımlama arayışıdır. Sağdan soldan, liberalinden sosyalistine herkes neredeyse Türkiye’de büyük bir çoğunluk Türkiye’nin bölgede bölgesel bir güç, büyük bir güç yani etrafına projekte edebilen, gerektiğinde Irak’a girebilen, Suriye’ye daylanabilen, Ermenistan’a kafa tutabilen, Rusya’ya da “biz de sizi kaçıırız”, Orta Asya falan diyebilen bölgeye güç projekte edebilen bir Türkiye. Bu Türkiye’de çok yaygın bir vizyondur. Ve bu vizyon aslında güvenlik odaklı çatışmacı siyasal kültürün bir tezahüründen başka bir şey değildir. Böyle bir siyasal kültür, güvenlik odaklı çatışmacı siyasal kültürü toplumsallaştırır ve yaygınlaştırır. Neden? Şimdi bölgesel bir güç, Türkiye deyince biz nasıl bir Türkiye tasarlıyoruz? Dediğim gibi etrafına güç projekte eden bir Türkiye. Bu ne demektir? Altı yüz bin asker yerine bir

milyon altı yüz bin asker besleyen bir Türkiye demektir. Bu yıllık bütçesinden yüzde 8-10 hazine harcamaları ayıran bir Türkiye değil belki yüzde 20-30 bütçesinden askeri harcamalara ayıran bir Türkiye demektir. Yani bu bir boyutudur. Bölgesel güç daha doğrusu bölgede jandarma rolü oynayacaksanız güçlü bir ordunuz olacaktır. Güçlü ordular, özellikle sivil denetimin gelişmediği Türkiye gibi örneklerde demokrasi için sivil siyaset için hep baş belasıdır, ciddi bir sorundur. Daha çok harcayan bir ordu Türkiye üzerinde daha çok, daha büyük ekonomik, siyasal bir güç olan ordudur. 28 Şubat süreci denen bir süreç yaşadık. 28 Şubat sürecine verilen iç ve dış destekler o dönemde sıkça kullandığımız yüz milyar dolarlık Türk ordusunun modernizasyonu projesinden hiç de bağımsız değildi. Aralarında ciddi ilişkiler vardı. Yani daha çok harcayan ordu daha çok ordu gücü demektir siyaset üzerinde, ekonomi üzerinde ve toplum üzerinde. Böylesi bir yapıda militarist kültürün toplumsallaşması için de uygun bir mekanizma bağlantı odakları oluşur. Altı yüz bin kişinin askere alındığı sistem yerine bir milyon altı yüz bin kişinin askere alındığı bir sistem Türkiye’de askeri alanı, militer alanı sivil, siyasal alan karşısında daha da genişletecektir. Dolayısıyla Türkiye’de insan hakları odaklı, özgürlükler odaklı demokratik rejimin yerleşmesi ve gelişmesi için militarist kültürün dış politika ve güvenlik politikaları alanındaki kaynaklarını kurutmak gerekir. Bunun için de Kıbrıs sorunu

başta olmak üzere sıcak dış politika sorunlarının çözülmesi gerekir.

İkincisi, Türkiye’de insan hakları için gelecekte söz ediliyorsa bu geleceği kurmanın yollarından birisi Kürt sorununu çözmektir. Kürt sorununu çözmeden Türkiye’nin demokratik ve insan haklarına dayalı bir rejimi kurumsallaştırması mümkün değildir. Kürt sorunu dediğimizde de güvenlik odaklı kültürün çok sorun ettiği veya çok kullandığı bir alana giriyoruz. Yani güvenlik odaklı kültürün tarihsel ve toplumsal kökenleri var. Osmanlıdan Cumhuriyet’e, Soğuk Savaş’a vs. Biz güvenlik odaklı kültürümüzü sadece dışa karşı kurmadık, iç düşmanlar da vardı ciddi bir biçimde, rejimi tehdit ettiğini düşündüğümüz iç düşmanlara vardı. Bunlar Kürtler ve İslamcılardı. Kürtler ve İslamcılar Türkiye’de güçlendiği oranda iç ve dış tehdit algısı öylesine patladı ki Türkiye’de güvenlik odaklı otoriter devlet geleneği palazlandı, yerleşti, kendisini meşrulaştırdı. Şimdi güvenlik odaklı paradigmayı besleyen bir sorun olarak Kürt sorunu ile karşı karşıyayız. Bu yeni bir olay da değil, son 20-25 yıllık bir olay da değil. Kürt sorununun Türkiye’nin demokratikleşmesi açısından nasıl bir handikap yarattığını 1925 Şeyh Sait isyanına gittiğimizde, 1925’te nasıl yeni devletin, yeni Cumhuriyet’in Kürt sorunu karşısında çuvaldığını, demokratik, çoğulcu ideallerini nasıl bir tarafa bıraktığını görüyoruz. 1925 Şeyh Sait isyanı ardından Takrir-i Sükûn Yasası. Şey Sait isyanı patladığında Türkiye’de çok

farklı bir rejim vardı. Halk Partisi’nin yanında Terakki Perver Cumhuriyet Fırkası vardı. Türkiye’de son derece eleştirel ve özgür bir İstanbul basını vardı. Türkiye’de sivil toplum vardı. Türkiye’de muhalefet vardı. Türkiye siyaseten çoğulcuydu. Sadece 1925 değil, 1922’den itibaren Türkiye, oluşum sürecinde olan Türkiye, çok partili bir rejimdi. Bu rejim 1925’de kesildi. Kürt isyanları, Şeyh Sait isyanı üzerinden kesildi. Yani tabii bunun çok farklı bedelleri, çok farklı boyutları, çok farklı sonuçları oldu fakat benim altını çizmeye çalıştığım nokta şu: Türkiye’nin demokratikleşmesi sürecinde Kürt sorunu önemli bir sorundur ve Kürt sorunu çözülmeden Türkiye’deki devlet seçkinlerinin ve Türk kamuoyunun bir kısmının iç tehdit algısı dönüşmeyecektir, ılımlaşmayacaktır. Dönüşmeyip ılımlaşmadığı için de demokrasi ve insan haklarına imkân veren bir siyasal kültür haritasının oluşması gecikecektir. Sorun budur. Günümüzde son 20-25 yıldır Kürt sorununun nasıl çözüleceğine ilişkin açıklamalar var, öneriler var. Baskın Hoca’nın geçen ay Azınlık Raporu’nda ifade ettiği modeller var. Avrupa Birliği çerçevesinde demokratikleşme, insan hakları alanında var vs. Bu konuda bence önemli bir mesafe alındı, özellikle son 4-5 yıldır Türkiye’de hem devlet seçkinlerinin hem toplumun geniş kesimlerinin Kürt meselesine bakışında ciddi zihinsel kırılmalar, zihinsel devrimler yaşandı. Artık Kürt meselesini çok rahatlıkla konuşuyoruz, tartışıyoruz. Ve Kürtlerin bir kısmı da

bu süreçte yaşamlarının daha kolaylaştığının farkındalar. Tabii ki yeni adımlara gerekiyor ama bu meselede bir yeni kırılma noktasındayız. Kürt meselesi yumuşadığı oranda Türkiye'nin demokratikleşme ve insan hakları konusunda açılım yapma imkânları da genişliyor. Tersine, yani Türk meselesinin Türkiye devletine karşı silahlı bir başkaldırıya döndüğü anda süreç tersine dönüyor, özgürlük, yumuşama yerine baskı ve şiddet politikası yeniden öne çıkıyor.

Bir başka boyut, Baskın Hoca gibi sistematik biçimde konuşmuyorum ama bir başka konu şu: Türkiye'nin insan hakları meselesini aşmanın yollarından birisi de Avrupa Birliği sürecinin değerlendirilmesi.

Türkiye'nin gelinen bu noktada, küresel dinamiklerin dışında insan hakları rejimini pekiştirmesi, kurumsallaştırması pek mümkün değil. Küresel dinamiklerin etkisini, elimizdeki Avrupa Birliği sürecidir. Avrupa Birliği sürecinde son 4-5 yılda Türkiye insan hakları konusunda gerçekten son derece ileri hamleler yaptı. Bunu yadsımak imkânsız. Gelinen noktayı yadsımak imkânsızdır. Sorun, önümüzdeki dönemde Avrupa Birliği sürecinden kopmadan reformları devam ettirebilmek. Burada Kürt sorunu gibi,

Kıbrıs meselesi gibi engeller var. Bu engeller aşılarak, Avrupa Birliği ekseninde Türkiye'nin, demokrasi ve insan hakları konusundaki evrimi bence devam edebilir. Bu noktada şunu da belirteyim. Baskın Hoca en son ulusal programların da yukarıdan, tepeden inme modernleşme projeleri olduğunu söyledi. Ben buna biraz katılmıyorum. Tabii ki ulusal programlar hazırlanış itibarıyla tasarlanması ve yürütücü kurulları itibarıyla devlet merkezli bir yapıydı, uygulamaydı. Ama ben Avrupa Birliği çerçevesinde yürütülen insan hakları ve demokrasiye ilişkin reformların çok

ciddi bir toplumsal zemine dayandığını düşünüyorum. Eminim Baskın Hoca da bu kanaattedir. Toplumsal zeminin varlığı konusunda. Ve ben bu toplumsal zeminin, toplumsal talebin yukarıyı ciddi olarak baskı altında tuttuğunu düşünüyorum hatta

Avrupa Birliği'nden gelen talepler, insan hakları ve demokrasi konusunda gelen talepler de Türkiye'de ki toplumsal taleplerle ilgili. Geçen yıl hatırlarsanız, yeni Medeni Kanun'da yanılmıyorsam, zina konusunu konuşurken, zina meselesinin yeni yasalara bir ceza unsuru olarak girmesi konusunda Avrupa Birliği Türkiye'ye rest çekti Ama Avrupa Birliği de bunu Türkiye'deki hareketlilik üzerinden yaptı.

**Türkiye'nin, gelinen
bu noktada, küresel
dinamiklerin dışında
insan hakları rejimini
pekiştirmesi,
kurumsallaştırması
pek mümkün değil.**

Türkiye'deki medya, sivil toplum örgütleri, kadın hareketleri taleplerini çok net biçimde siyasal iktidarın önüne getirdiler, tartıştılar. Meclis'de bunlar gündeme geldi vs. Bu iç toplumsal hareketlilik Avrupa Birliği'ni de harekete geçirdi. Türkiye'deki siyasal iktidarı da kısıtladı. Yani toplumsal dinamiklerin bu varlığı son derece önemli.

Bunun da ötesinde Avrupa Birliğine yönelik genel toplumsal desteğin Türkiye'deki tepeden inmece, yukarıdan aşağı modernleşme projesinin içinde de bir devrim oluşturduğu kanaatindeyim. Şunu söylüyorum Türkiye 1839'dan itibaren, resmen diyelim, bir Batılılaşma süreci içerisinde. Batılılaşma süreci Kemalist devrimlerle devam etti. Bu model, yukarıdan aşağıya bir modernleşme projesiydi. Yukarıdan aşağıya modernleşme projesi içerisinde toplum, büyük ölçüde yoktu. Ve yer yer yukarıdan aşağıya modernleşme projesi toplumu, toplumsal aktörleri denetleyen bir işlev de gördü. Yukarı ile aşağıyı farklılaştıran ve bu farklılaşma ekseninde de yukarıya bir iktidar alanı yaratan, yukarının iktidarını meşrulaştıran bir ayrışma getirdi. Kültürel ayrışma getirdi. İşte bu kültürel ayrışma üzerine kurduk Avrupa Birliği sürecini. Uzun süre 1999'a kadar Avrupa Birliği üyeliği Türkiye açısından bir kültürel projeydi. Veya Türkiye'deki modernleşmeci, modernleştirici elit, Avrupa Birliği sürecini kültürel bir proje olarak gördü. İşte "Türkiye daha Batılılaşacak,

daha çok Batılı olacak". Batıyla daha yakın olacağız. Gelenekten dinden, geleneksel toplumsal pratiklerden daha uzaktan, daha farklı daha batılı bir toplum olma projesi. Ama 1999'da Avrupa Birliği üyeliğinin, Avrupa Birliği projesinin kültürel bir proje değil fakat siyasal bir proje olduğu anlaşıldı. Çünkü 1999 itibarıyla Avrupa Birliği'nin geldiği nokta aday ülkeleri tamamen dönüştüren siyasal ön koşullar gerektiriyordu. Bu noktada Avrupa Birliği siyasal bir proje olarak Türkiye'de devleti, devletle toplum arasındaki ilişkiyi dönüştürecek bir yeni mekanizma olarak ortaya çıkınca ne oldu? Geleneksel Batıcılar ne oldu? Geleneksel Batıcılar, Kemalistler Batı karşıtı oldular, Avrupa Birliği karşıtı oldular, küreselleşme karşıtı oldular. Neden? Çünkü onlar Avrupa Birliği'ne 1960larda, 70lerde, 80lerde destek verirken Avrupa Birliği'nin bir kültürel proje olduğunu düşünüyorlardı. 1999'da artık bu siyasal bir projeye dönüşmüştü ve devletin yapısının dönüşmesini gerektiriyordu. İşte bu noktada Kemalistler Avrupa Birliği'nden kaçarken, Avrupa Birliği'ni sorgularken Türkiye'nin çevrecil güçleri, bunun arasında muhafazakârlar, İslamcılar da var. Türkiye'nin çevrecil güçleri Avrupa Birliği hedefine yöneldiler. Neden? Çünkü Avrupa Birliği hedefi, Kemalist seçkinlere karşı ya da devletçi seçkinlere karşı, toplumu, toplumun geleneksel kurumlarını, değerlerini, muhafazakâr toplumsal kesimleri daha öne taşıyıcı bir mekanizma getiriyordu. Kısaca şunu söyleyeceğim, 1999'a

geldiğimizde artık Türkiye'nin Avrupa Birliği üzerinden Batılılaşma projesi devlet seçkinlerinin yürüttüğü bir proje olmaktan çıkmıştı tam da tersine Türkiye'de çevrecil güçlerin, muhafazakâr kesimlerin hatta İslamcılarının yürüttüğü bir projeye dönüşmüştü. Bu anlamda ben 1999 sonrası Türkiye'nin Batılılaşma sürecini Türk tarihinde Batılılaşmanın ilk defa baş aşağı durmaktan kurtulup ayaklarının üzerinde durduğu bir süreç olarak görüyorum. Avrupa Birliği ekseninde daha çok demokrasi daha çok insan hakları daha çok özgürlükler daha çok refah daha çok güvenlik arayışı Batılılaşmayı, Batılılaşma hedefini toplumun geneli tarafından kabul edilebilir ve istenebilir bir hedefe dönüştürdü. Yani Batılılaşma 99 sonrası toplumsallaştı. İşte bu toplumsallaşma içerisinde Avrupa Birliği süreci 1999'dan itibaren devlet seçkinlerinin direnişlerine rağmen devam etti. Türkiye'de bürokrasinin Avrupa Birliği sürecine büyük iştahsızlığına, büyük kararsızlığına ve büyük kuşkularına rağmen Avrupa Birliği süreci devam ediyor. Çünkü Avrupa Birliği süreci üzerinden Türkiye'de otoriteryen devleti dönüştürmeye yönelik çok yaygın ve güçlü bir toplumsal talep var. Ben bunu "Yeni Batıcılık", "Yeni Batılılaşma" projesi olarak niteliyorum. Teşekkür ediyorum.

BAĞCI: İhsan Hoca'ya teşekkür ediyoruz bu kapsamlı konuşması için.

ORAN: Ben bir iki nokta ekleyeyim.

BAĞCI: Tabii, buyurun Hocam.

ORAN: Şimdi ben hem kendi dediklerimi toparlamak hem de İhsan Hoca'nın dedikleriyle uyduğunu doğrulamak için bir iki şey söyleyeyim. İhsan Hoca sanırım benim dediğimi karıştırdı. Ben Avrupa Birliği uyum paketleri yukarıdan devrimdir dedim, ulusal program değil.

DAĞI: Kusura bakmayın Hocam.

ORAN: Ulusal program iç dinamik sonucudur. Şöyle diyeyim: Avrupa Birliği uyum paketlerinin uygulanması açısından Avrupa Birliği'ne düşen görev Katılım Ortaklığı Belgesidir. Türkiye'ye düşen ev ödevinin adı da Ulusal Programdır. Kemalizm'in 1920lerde harekete geçirdiği marş motoru, esas motoru da harekete geçirmiştir. Bunun çok çarpıcı bir örneği var. Her aksiyona bir re-aksiyon. Diyalektik bunu diyor. 1920'lerde Kemalizm bir yukarıdan devrim projesi başlatmıştır. Bu bir aksiyondur. Tabii ki buna aşağıdan bir re-aksiyon olmuştur. İşte, 1930 Menemen'le simgelenen fakat eğer o sırada doğal olarak bir diktatörlük olmasaydı ve Mustafa Kemal Paşa da daha çok kısa bir süre önce Kurtuluş Savaşı'nı zaferle tamamlayan muzaffer bir komutan olmasaydı çok büyüyeceğine hiç kuşku olmayan bir irticai aşağıdan tepkidir bu. Şimdi bugün de var aynı şey. Avrupa Birliği uyum paketlerine aşağıdan bir re-aksiyon geliyor ve bunun adı da "Sevr

Paranoyası”dır. Şimdi bu büyük ölçüde aynı şeyden bahsediyoruz dediğim olay buradan kaynaklanıyor. Bu Avrupa Birliği uyum paketlerini hoş onlar başlatmadı, Ecevit koalisyonları başlattı ama esas olarak yukarıdan bastırarak uygulayan AKP’dir. Peki, AKP nedir? Kemalizm’e 1930’larda irticai tepkiyi gösterenlerin torunlarıdır. Yani Kemalizm tarafından 80 yıldır uygulanan yukarıdan devrimle dönüştürülenlerdir. Yalnız, İhsan Hoca’yla şöyle ufak bir ayrışmamız olabilir. Kemalizm’e irticai tepki verenlerin torunlarının bugün ikinci yukarıdan devrimi sürdürüyor olmaları, bu projenin topluma artık mal olduğunu göstermekten ziyade, bu insanların torunlarının

küreselleştiğini gösterir. Uluslararası kapitalizme eklemlediklerini gösterir. Mesela MÜSİAD. MÜSİAD, Müstakil İş Adamları Derneği’nin kısaltılmışı ama herkes onları Müslüman İş Adamları Derneği olarak bilir çünkü bütün bu İslamcı müritleri, şunları, bunları yakın zamana kadar finanse eden MÜSİAD’dır. İslamcıların en güçlü kuruluşudur. Fakat MÜSİAD son üç dört yıldır, İsrail Başkonsolosluğu’nun İstanbul’da İsrail’in kuruluş yıldönümü dolayısıyla verdikleri kokteyllere yönetim kurulunu tam takım göndermeye başladı. Yine alkol içmiyorlar, limonata içiyorlar fakat

eskiden “büyük Şeytan”, “öteki” olarak ilan ettikleri İsrail’in kuruluş kokteyllerine gidiyorlar. Neden? İsrail’e fason ihracat yapmaya başladılar da ondan. Ne yazık ki bu toplumsallaşma süreci daha uzun yıllar alacaktır. Zaten toplumların hayatlarında 80 yıl nedir ki? Yahu bugün insanların hayatları bile 80 yılı aştı. Benim bir ablam 81, bir ablam 80 yaşında. Aceleci olmamak lazım dolayısıyla. Tabii bu iyimser tablo. Kötümser olmanız değil ama üzülmeniz gereken bir şey de var.

İhsan Hoca bundan bahsetti. 1920’lerde insan hakları ve demokrasi ithal ederken ithalatçılar bunu aynı zamanda toplumu denetleme biçimi olarak da uyguladılar dedi aşağı yukarı. İşte bakın; bugün bu Sevr Paranoyasını

**Bugün Sevr
Paranoyasını
gösterenler,
1920’lerde insan
hakları ithalatını
yapan Kemalistlerin
torunlarıdır.**

gösterenler, 1920lerde bu ithalatı yapan Kemalistlerin torunları. Bu Kemalizm’in kendini yenileyemediğini gösterir. Oysa Kemalizm’in her şeyini unuttuğunuz zaman bile hatırlayabileceğiniz bir formülü vardır: Muasır Medeniyet. Bugün hepsi değil ama Kemalistlerin büyük çoğunluğu muasır medeniyeti hala “1920lerin Avrupası” olarak kabul ettikleri için kendilerini denklemin dışına attılar. Hâlbuki bugün Muasır Medeniyet, 2000’lerin Batı Avrupası’dır. Nasıl 1920’lerde, 1920’lerin Batı Avrupası idi ise.

BAĞCI: Şimdi Sayın ORAN ve Sayın DAĞI'nın görüşlerini aldık. Kendileri, neşrettikleri görüşlerin Türkiye'deki önde giden temsilcileri. Biz tabii AB AKADEMİ olarak her görüşe açtık. Diğer görüşün sahipleri de önümüzdeki etkinliklerde burada yerlerini alacaklardır. İki Hoca da Kemalizm'in kendini yenileyemediği noktasında birleştiler ve Türkiye'de militarist, çatışmacı bir kültürün oluştuğunu söylediler. Sayın DAĞI, Kıbrıs sorununa da değindi ve bunun Türkiye'deki

otoriteryanizmi güçlendirdiğini, legalleştirdiğini iddia etti. Tabii bu konu bir kesim için namus sorunu haline gelmiş durumda.

Lümpen sokak milliyetçiliğinden bahsettik. Aslında bu konuda da tartışma mevcut. Lümpen sokak milliyetçiliği mi yoksa Cumhuriyetin değerlerine sahip çıkmak mı? Her iki görüşü de savunan kesimler var. Yani bırakın Atatürk'ün Selanik'teki evini, Anıtkabir'e bomba atılsa bir kesim gene sinemasına, alışverişine gidecek. Şimdi bunun bir dengesi yok mu? Aşırı tepkililik mi iyi yoksa çok aşırı tepkisizlik mi? Mesela son zamanlarda en çok tartışılan noktalardan biri Türk gençliğinin, ulusal konularda aşırı tepkisiz kaldığı konusu. Bir noktaya daha değinelim: Acaba işte son günlerde yaşadığımız ve zaman zaman

şiddete davranan Kürt milliyetçiliği karşısında Türk milliyetçisi olduğunu söyleyen bir partinin liderinin, parti gençlerine "tahriklere gelmeyin" uyarısı yapması, lümpen sokak milliyetçiliğinin sonu mu yoksa geçmişten ders alan yeni bir milliyetçi dalganın mı habercisi? "İç ve dış düşmanlar" konsepti Türkiye güvenlik kültüründe önemli bir yer tutuyor. Acaba bu tesadüfi bir olgu mu yoksa yaşanan acı tecrübeler sonucunda mı ortaya çıktı.

Bir nokta daha var, hafif tartışmalı. İhsan Bey, Şeyh Sait isyanında yeni cumhuriyetin çuvalladığını söyledi. Acaba yeni cumhuriyet orada çuvallamasaydı bugün nasıl bir cumhuriyet

olacaktı? Onu da düşünmek lazım. Geleneksel Batıcılar AB düşmanı oldular dendi bir de. Onların en önemli temsilcilerinden biri olan Dr. Onur ÖYMEN iki hafta önce Cumartesi konferansları'nın ilkinde konuşumuzu. Kendisi ısrarla CHP ve kendisinden Avrupa Birliği üyeliğine karşı bir açıklama çıkmadığını ısrarla söyledi. Ama tavırlarından dolayı AB karşıtı imajı yaratılması acaba AB'nin Türkiye'den isteyeceği her talebe olumlu bakmayacak bir siyasi duruşa sahip olmalarından mı kaynaklanıyor yoksa acaba o ithal edenlerin torunları olup da küreselleşmeyi mi

anlayamadılar. Burası tartışmalı bir nokta. İhsan Bey'in ortaya attığı yeni Batılılaşma konsepti son derece faydalı. Evet, Türkiye'de daha fazla refah, insan hakları ve demokrasi toplumsal bir talep haline dönüşmeye başlamıştır. Ancak Baskın Hoca'nın bahsettiği bu Sevr Paranoyası'nda farklı duruşlar da var. Türkiye'de kutuplar son derece sert. Biliyorsunuz Sevr Paranoyası tabiri siyasi literatürümüze 90larda girdi. Özellikle Cengiz ÇANDAR'ın Mümtaz SOYSAL'a karşı sıklıkla kullandığını hatırlıyoruz. Son zamanlarda Avrupa'da görüp şahit olduğumuz bazı olumsuz gelişmeler de var. Yani Türkiye'nin bir ahde vefa olarak Sevr'i kabul etmesi gerektiğini söyleyen akademisyenler, parlamenterler, generaller filan var. Acaba Sevr Paranoyasını, bu gelişmeler karşısında, Türkiye'nin vesvesesi olarak kabul etmek ne kadar doğru? Daha bir hafta önce, katıldığımız uluslararası bir toplantıda Türkiye'nin AB'ye alınmaması için gereğinde Sevr'in tekrar gündeme getirilmesi gerektiğini iddia eden kimseler vardı. Bu bağlamda Avrupa Birliği'nin samimiyetini sorgulamaya başladığını da görmek gerek.

ORAN: Şimdi masada bir takım farklı görüşler belirdi. (Gülüşmeler)

BAĞCI: Ben konuşmacı değilim, yorumladım sadece Hocam. (Gülüşmeler)

ORAN: Hadi şimdi, masada üç tane konuşmacı olduk. (Gülüşmeler)

Şimdi Avrupalılar arasında "Sevr uygulanmadı, uygulanması gerekir" lafları yeni bir şey değil. Ben bunu temiz on yıldır dinliyorum.

BAĞCI: Tabii...

ORAN: Bakınız bu fikir iki kaynaktan çıkıyor. Birincisi, 10 Temmuz 1920 Sevr Antlaşması'nın kadük olduğunu bilmeyen hatta kadük nedir, onu da bilmeyenler. Orada bir Kürt devleti vardı, özerk anlamda. 64. maddeye göre bu bağımsız da olabilirdi. Orada bir Ermeni devleti de vardı. Kürt devleti o kadar önemli değil ama Ermeni devletinin oluşu "Allah Allah, bak işte tam da Ermenileri kurtaracak bir şey bu; niye uygulanmadı" gibi düşüncelere yol açıyor. İkincisi, Türkiye'yi rahatsız etmek isteyenlerdir bunlar. Böyle orijinal kimseler her zaman vardır ama bunlar azınlığın azınlığı olarak nitelendirilebilecek bir kesimdir. Ciddi bir şey değil. Türkiye'deki Sevr Paranoyasının mütekabili olabilecek bir şey değildir bu "Sevr niye uygulanmadı"cular. Hüseyin Hoca'nın dediği bir şey bana başka bir şeyi hatırlattı. Türkiye'deki Sevr Paranoyası'nın bir paraleli var Avrupa'da. O da "İslamofobi". Geçenlerde nüfusunun yüzde 40'ının yabancı olduğu Rotterdam'da beş ilke yayınladı belediye, bunlardan bir tanesi de Rotterdam sokaklarında Felemenkçe konuşulması gerektiği. 1930 ve 1940lardaki "Vatandaş,

Türkçe konuş” hikâyesi. Onun Felemenkçe’ye tercümesi. Olacak iş mi? Değil ama korku insani duyguların en güçlüsüdür. Aşk, nefret falan filan bunlar palavradır.

BAĞCI: Aman Hocam o kadar da değil. (Gülüşmeler)

ORAN: Yahu...

BAĞCI: Bahar ayındayız, o kadar aşık adam var burada. Çocuklar aşk önemlidir. (Gülüşmeler)

yarattığı da gerçektir. Diğer yandan milli güvenlik devleti – insan hakları devleti meselesi de var. Her ülkede ama her ülkede ister Hollanda’da ister Türkiye’de bir sarkaç vardır. Bu sarkaç, korkunun boyutuna göre ya milli güvenlik devletine ya da insan hakları devletine doğru salınır. Korku olduğu zaman sarkaç milli güvenlik devletine doğru salınır. O saatten sonra insan hakları diye bir şeyden söz edemezsiniz; geçmiş olsun. Ama korku olmadığı zaman insan hakları devletine göre salınır. Fakat diğerinin

ORAN: Her şeye rağmen insani duyguların en güçlüsü korkudur, insani paldır paldır sarsan duygu korkudur. Neden? Çünkü insanın kendini koruma mekanizmasının temelidir. Size ani bir hareketle saldırır gibi yapsam, siz hemen otomatik olarak gözünüzü kapatırsınız. En temel duygu korkudur. En güçlüsü de odur. İşte bugün Türkiye’de “aman demokratikleşme gelirse parçalanırız” biçiminde simgeleşen Sevr Paranoyası’nın Avrupa’da da bu kadar fazla İslam’ın, “işçiler gelip bizim işlerimizi elimizden alacaklar”dan 11 Eylül olayına varıncaya kadar bir korku

aksine, bu sefer milli güvenlik devleti zayıflayacağına güçlenir çünkü vatandaşlar artık mecburi değil; gönüllü vatandaşlardır. Gönüllü vatandaşlık, 72 milyon Türkiyeli’nin başına 72 milyon asker dikmeyi zorunlu kılmaz. Mecburi vatandaşlardan oluşan bir devlet uyuyamaz geceleri. Ama gönüllü vatandaşlardan oluşan bir devlet, sağır kulağının üzerine yatıp rahatlıkla uyuyabilir.

BAĞCI: Şimdi bir noktayı belirteyim...

DAĞI: Biz hep kendi aramızda mı paslaşacağız Sayın Başkan? (Gülüşmeler)

ORAN: Bugün böyle olacak herhalde. Peşinen söyleyelim de razı olsunlar bari. (Gülüşmeler)

BAĞCI: Bir dakika alacağım sadece. Bakınız, Türk filmlerini mutlaka izleyiniz. Eski filmlerimizde, özellikle Filiz AKIN - Ediz HUN filmlerinde birbirini seven iki insan olur. Evlenme planları yaparlar. “Sevgilim evlenince kırmızı balkonlu evimiz olacak, panjurlu evimiz olacak” falan. Her şey güzel gidiyordur. Birkaç ay sonra bir akşam vakti Filiz AKIN, başını Ediz HUN’un omzuna koyar ve “sevgilim, korkuyorum” der. Ediz HUN, “niye, gayet mutluyuz” deyince, Filiz AKIN da “işte, mutluluğumuzdan dolayı korkuyorum” der. Yani başka acaba mutluluğundan korkan bir ulus var mıdır? Türk filmleri bunu çok iyi yakalamıştır. Biz Türkler, üç sene istikrara girdik, şimdi gene düdüklü tencere gibi fokurdamaya başladık. Ben Sayın Hocalarımıza müdahale etmedim. Sadece yorum yaptım. Şimdi soru-cevap kısmına geçebiliriz. Buyurun.

SORU: Ben İhsan Hoca’ya bir soru soracağım. Sinan AYGÜN’ün son açıklaması hakkında ne düşünüyor, kendisi “Kürtler istiyorlarsa alıp başlarını Barzani Babalarına gitsinler” dedi. Bu sadece sizce maksadını aşan bir konuşma mıdır yoksa toplumsal bir tabanı var mıdır?

DAĞI: Kısaca cevap vereyim çünkü Baskın HOCA’nın da bu konuda diyecekleri vardır. Şimdi bir kere maksadını aşmak falan değil bu, adam onu kastetmiş ki onu söylemiş. Adam resmen toplanın Barzani’ye gidin diyor. Tehcir. Önerdiği tehcidir.

BAĞCI: Tecrübemiz de var.

DAĞI: Tecrübemiz var. O tecrübe işte 80 - 90 yıldır içimizde kazık gibi duruyor daha onu çıkartamamışken bir diğeri ile uğraşamayız. Kürt meselesinin geldiği bu noktada toplumsal gerginlikler yaşıyoruz. Kürt meselesinin geldiği bu noktada, uygulamalarla birlikte bazı diğer faktörler artık bu meseleyi bölgesel nitelikten tamamen arındırmıştır. Bugün İstanbul dünyanın en büyük Kürt şehridir.

BAĞCI: Dünyada en çok Kürdün yaşadığı Türk şehri desek daha doğru olmaz mı?

ORAN: İşte üst kimliği Türk olarak algıyorsak böyle terim sorunları yaşarız. Eğer Türkiyeli olarak algıyorsak hiçbir sorun çıkmaz.

DAĞI: Bugün toplumsal gerginlik oluşmaya başladı artık. Şiddetini ve görünürlüğünü arttıran Kürt milliyetçiliği, Abdullah Öcalan posterleri, PKK bayrakları İstanbul’da, İzmir’de, Adana’da, Mersin’de her yerde bu doğal olarak bir re-aksiyon yaratıyor Baskın Hoca’nın dediği gibi.

Bu re-aksiyonel Türk milliyetçiliği sadece PKKlıları değil, tüm Kürtleri içine alan bir öfkeye dönüşüyor. Bu çok tehlikeli. Yaklaşık bir 10 - 15 yıldır kendi çapımda Kürt sorununun neden çözülmesi gerektiğini ve niçin çözülmesi gerektiğini, devletin ne yapması gerektiğini açıklamaya çalışıyorum. Bugün bu noktada artık Kürtlerle konuşmamız gerektiğini düşünüyorum yani sadece devletle değil. Türkiye Kürtleri ne istiyor? Bunu anlamaya çalışmak gerekir diye düşünüyorum. Türkiye Kürtleri'nin de Türkiye'yi bütünüyle kucaklayacak şekilde şiddete karşı durmaları gerektiğini düşünüyorum. Artık Kürtlerin de siyasal amaçlar için şiddet kullanımına karşı çıkmaları gerekiyor. Artık bu mesele sadece reformcuların, demokratların işi değil. Türkiye Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde yeniden yapılanıyor yani biz Türkiye'yi yeniden kuruyoruz. Ben Kürtlerin bu süreçte, tarihte olmadıkları kadar, komşu ülkelerde olmadıkları kadar özgür, müreffeh ve güvenli bir ülkede yaşayacaklarını düşünüyorum. Hani meşhur bir söz var: "Avrupa Birliği üyeliği Diyarbakır'dan geçer". Ben Türkiye'nin demokratikleşmesi, insan haklarının yerleşmesi, gerçek bir hukuk devletinin kurulması da Diyarbakır'dan geçer diye düşünüyorum çünkü Kürt sorunu çözülmeden bunlar olmaz. Ama

**Türkiye'nin
demokratikleşmesi,
insan haklarının
yerleşmesi, gerçek bir
hukuk devletinin
kurulması
Diyarbakır'dan geçer.**

Kürtlerin de destek olması lazım. Yani PKK terörünün dışında kalmış, PKK terörünü desteklemeyen Kürtlerin de çıkıp daha müreffeh, daha özgür daha güvenli bir biçimde yaşamak için Avrupa Birliği sürecini baltalayan ve kan döken PKK'ya başkaldırmaları lazım. Bunu yapmaları lazım. Ki böyle bir çıkış, Türkiye'de o bahsettiğimiz toplumsal gerginlikleri de azaltacaktır. Çünkü Türkiye'de Türkler, PKK ile Kürtler arasında ayırım yapamaz hale gelmiştir. Bu çok tehlikelidir.

BAĞCI: Hocam buyurun.

ORAN: Ben Sinan AYGÜN'ün bu sözünü duymamıştım ama hiç şaşırmadım çünkü kendisinin daha önce söylediği sözlerle ve stiliyle çok tutarlı. Azınlık sorunlarının

çözümünde, isterseniz sevmiyorsanız azınlık kelimesini de kullanmayın, farklı grupların bulunduğu ülkelerde iki farklı çözüme gidilir. Bir; yeni bir sentez aranır. Nasıl entegre edebilirim? Acaba çok-kültürcülük uygulayabilir miyim? Yeni dinsel-etnik haklar işe yarar mı? Bu tip sorular yeni bir senteze işaret eder. İkinci çözüm, o grubu ortadan kaldırmaktır. O grubu ortadan kaldırmak da iki yolla olur. Ya öldürerek - örnek vermek istemiyorum, başka tartışmalara yol açar - ya da göç ettirerek - buna örnek verebilirim, çok tarihseldir ve tartışma çıkarmaz: 1923'teki Türkiye -

Yunanistan nüfus mübadelesi. Şimdi tipik bir 1920 modeli Kemalist olarak Sinan AYGÜN sanırım göç ettirmeden bahsediyor. Bu fikir Beyaz Türkler arasında, yani “Laik Hanefi Sünni Müslüman Türkler”, LAHASÜMÜTler arasında yeni gelişmeye başladı. Aslında bunun babalığı Sinan AYGÜN’le mukayese edilemeyecek kadar entelektüel bir figür olan Gündüz AKTAN’dır. Gündüz AKTAN göç ettirmeyi önerdi “madem orada bir devlet kuruluyor, buyursunlar beğenmiyorlarsa gitsinler” dedi. Şimdi eğer yeni bir senteze gitmek gibi zor bir işe girmek istemiyorsanız, fiziksel olarak ortadan kaldırmayı da tercih edebilirsiniz. Bu da bir seçenektir.

BAĞCI: Hocamız Beyaz Türkler’den bahsetti. Bu da tartışılıyor biliyorsunuz. Geçen gazetede bir açıklama vardı. Bu beyaz Türklerin ayda 5009 dolar kazandığı ortaya çıktı.

ORAN: Benim dediğimin onunla ilgisi yok ama. Bu iktisadi tabloyla alakası yok. Bu Beyaz Türklerin ikinci yorumudur.

BAĞCI: Buyurun.

SORU: Bazı Batılı akademisyenlerin de katıldığı bir görüş Türkiye’nin 2023 yılında Avrupa Birliği’nin on yıllık üyesi olacağı yönünde. Bu tabii ki Kürt sorunu ile ilgili tartışmaları da ilgilendiriyor ve Kürt sorununun Avrupa Birliği’nin meselesi olacağı söyleniyor. Türkiye Baskın Hoca’nın da işaret ettiği o yukarıdan devrimlerle mi

bu yola devam edecek yoksa yeni bir toplumsal model oluşabilir mi? Türkiye hep ithal ediyor.

İş sektöründen olduğum için de bir noktayı ekleyebilirim. Geçen hafta Nürnberg’de çok önemli bir fuar daydım. Avrupalı insanların Türkiye’ye bakışlarını değiştirmek çok zor. Ben iş yapabilmek için Avrupalı insanların önyargılarını yıkmak zorunda kalıyorum. Yani iş yapabilmek için bu önyargı engelini aşmak zorunda kalıyorum.

BAĞCI: Teşekkür ediyorum. Hocam buyurun.

ORAN: Arkadaşımız bundan yaklaşık iki yıl kadar önce Giyim İhracatçıları Derneği Genel Sekreteri’nin söylediklerini aynen tekrar etti: “İnsan hakları olmadan t-shirt satamıyoruz”. İşte bu Türkiye’de büyük burjuvazinin son birkaç yıldır insan haklarına muazzam destek vermesinin bir numaralı sebebidir. Hâlbuki büyük burjuvazi Türkiye’de insan hakları ve demokrasiye önceleri büyük şiddetle karşı koymuştur. 12 Eylül’e büyük destek vermişlerdir. Ne zaman bu tutum değişmeye başladı? Birinci belirti TÜSİAD’ın 1995’te rahmetli arkadaşımız Prof. Dr. Bülent TANÖR’e yazdırdığı “Türkiye’de Demokratikleşmenin Perspektifleri” raporu. İkincisi 1997’de TOBB’un Prof. Dr. Doğu ERGİL’e yazdırdığı “Doğu Sorunu” raporudur. Büyük burjuvazi ve hemen iki yıl ardından küçük ve orta burjuvazi, dünyaya t-shirt satmak için

insan haklarının şart olduğunu gördükleri için demokrasiye destek vermişlerdir. Bundan biraz daha az önemli olan ikinci sebep de şudur: Burjuvazi üzerinden korkuyu atmıştır 1995 ve sonrasında. O zamana kadar komünizmden korkuyordu. İslamcılıktan korkuyordu. Sonra da uluslararası terörizm çıktı. Ancak esas olarak Türkiye’de burjuvazi iki K’dan korkuyordu: Komünizm ve Kürtçülük. 1995’e gelindiğinde ikisinden de korkmasına gerek kalmamıştı ve insan hakları ile demokrasiyi desteklemeye başladı.

SORU: Ben burjuvaziye kastetmiyorum.

ORAN: Ben ediyorum çünkü ihracatı yapan burjuvazidir.

SORU: Ben şunu demek istiyorum. Türkler ve Avrupalılar arasında bir güvenilirlik sorunu vardır. Sözlerimize güvenmiyorlar. Dürüstlük sorunu var. Sınıfsal bağlamda söylemedim ben bunu. Küreselleşmeden siz bahsettiniz. İhracat yapamazsak nasıl olacak, nasıl ekmek yiyecek insanlar?

ORAN: Şunun farkında değilsiniz: Sınıfsal boyutla bakmazsanız, göremezsiniz. Siz orada Türk değilsiniz, ihracatçısınız. Ve insan haklarına saygılı olmayan bir devletin ihracatçısıdır. Yoksa ne Müslümanınız, ne Türksünüz.

BAĞCI: Başka bir soru alalım. Buyurun.

SORU: Baskın Hoca’ya bir üst kimlik olarak “Türkiyelilik” mi yoksa “Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlığı”nı mı kullanmak gerekir, onu sormak istiyorum. İhsan Hoca Kürt sorununun çözülmesi gerektiğinden bahsetti. Bunun için de askeri çözümlerin işe yaramayacağını söyledi. Terör devam ederken ve ekonomik sorunlar çözülmeden bu nasıl gerçekleşecek?

Bir de Gündüz AKTAN hakkında bir şey söylemek istiyorum. Kendisi 2004 yılında sanırım, imtiyazlı ortaklık tartışmalarına değinmiş ve Avrupa Birliği’nin Kıbrıs, Kürt sorunu ve Ermeni soykırımı iddiaları gibi taleplerine karşı imtiyazlı ortaklığın kabul edilebilir bir seçenek olduğunu iddia etmişti. Bu konuda görüşlerini alabilir miyim Hocalarımızın?

DAĞI: Sondan başlayayım. Bunun neden yapıldığı çok belli. Siyasi koşullardan kaçmak için imtiyazlı ortaklığı kabul ederler. O kesimleri rahatsız eden Avrupa Birliği sürecinde egemenliğin devri, Türkiye’nin siyaseten ve toplumsal olarak yeniden yapılanması, devlet – toplum ilişkisinin değişmesi gibi noktalar. Bu onlar için iyi formül. İmtiyazlı ortaklık, demokratik, insan haklarına saygılı bir hukuk devleti olma şartından çıkış yolu. Neden çikalım? Böyle bir şey olduğunda zaten Türkiye kamuoyunun Avrupa Birliği’ne olan desteği de düşecektir. Bugün Türkiye kamuoyunda yüzde 64’e düşmüş gibi gözükken bir Avrupa Birliği desteği var. Bütün bu krizlere rağmen bu desteğin

büyük oranda düşmemesi anlamlıdır. Türkiye halkının Avrupa Birliği'ne verdiği destek salt ekonomik nedenlerde dayanmıyor. Yani sadece "daha para kazanırım, Avrupa'ya göç ederim, istihdam artar" değil. Araştırmalarda gördük ki Türkiye halkı Avrupa Birliği'ni siyaseten de istiyor. Yani devletin dönüşümü, demokratik, insan haklarına saygılı bir hukuk devleti isteği, Avrupa Birliği'ne olan desteğin temellerinden biri. Ekonomik nedenler önemli ama baskın değil. Dolayısıyla siyasi kriterlerden arındırılmış türden bir Avrupa Birliği üyeliği Türkiye'nin beklentilerine de uygun düşmüyor. Bu bir oyun, yani bir *opting-out* oyunu. İşte Baskın Hoca'nın da daha önce değindiği gibi egemenlik kavramındaki değişikliklere karşı bir tepki.

Kürt sorunu meselesinde çözüm tabii ki ekonomik kalkınma olmadan zor. Avrupa Birliği sürecinde biz hem ülke genelinde hem de bölgesel düzeyde ekonomik kalkınmayı, istikrara bağlı olarak arttırma imkanına sahibiz. İnsan hakları ve demokratikleşmenin gelişmesinden bahsettik zaten. Şimdi Avrupa Birliği dinamiğini çektiğimizde bunlar ciddi olarak zorlaşıyor. Kürt meselesinde ekonomik kalkınma elbette önemli ayaklardan biridir ama tek başına yeterli değildir, hele hele son günlerde yaşadığımız terör ortamında. Son Diyarbakır olaylarının bölgenin ekonomik kalkınmasına büyük olumsuz etkileri olacaktır. Terör hem ekonomik hem de siyasal reformları engelliyor. Bu bakımdan

Kürtler arasında sivil toplum örgütlerinin, yurttaşların çıkıp "biz kimliğimize saygı gösterilen bir hukuk devleti istiyoruz ve terörü reddediyoruz" demesi gerekir bence. Ekonomik kalkınmayla sivil hakların gelişmesi arasında paralellikler vardır ama bütün bunların temelinde güvenlik yatmaktadır. Bütün bunları yaparken bir sentez arayışında olmamız gerekir. Yeni bir ortak zeminden bahsediyorum. Bu insan hakları, hukuk devleti, demokrasi olarak niteleyebileceğimiz bir değerler zemini olabilir. Ama bunun yanında tüm etnik kimlik taleplerini karşılayacak bir zemine ihtiyacımız var Baskın Hoca'nın da söylediği gibi.

ORAN: Öncelikle imtiyazlı ortaklık konusundaki sorunuza cevap vereyim. Aynen Sinan AYGÜN'ü duyduğumdaki tepkiyi vereceğim: Yazmıştır. Nasıl Avrupa Birliği içinde Türkiye'yi istemeyenler varsa, Türkiye'de de Avrupa Birliği'ni istemeyenler var ve bunlar yazıya dökülmemiş bir koalisyon içindeler. Aynı şeyleri söylüyorlar, dikkat ediniz. Orada da Türkiye'yi istemeyenler "efendim imtiyazlı ortaklıkla yetinsinler" diyor, bizdeki, en ufak bir tereddüt göstermeden AB'yi istemeyenler de imtiyazlı ortaklık diyorlar. Niye "en ufak tereddüt göstermeden istemeyenler" dedim? Çünkü Türkiye Avrupa Birliği'ne girince eski paradigma tamamen havaya uçacak. Yani alt kimliklerin inkarına dayanan monist ulus-devlet havaya uçacak, onun yerine demokratik devlet

gelecek. Bu tırtıldan kelebeğe geçiş kadar büyük bir metamorfozdur. Bunu istemiyorlar. Onun için AB'yi istemiyorlar. Yoksa, ben hayatımın bir yılını dışarıda geçirdiysem, Gündüz AKTAN 20-30 yılını geçirmiştir. Cenevre'de daimi temsilciyken bir inatlaşma yüzünden istifa etti. AB'yi nasıl istemez? Ama işte AB'yi böyle istemez. O, metamorfoza katıyen hazır değil. İşte 1920 modeli Kemalizm budur. Bu imtiyazlı ortaklık çok tipik bir şekilde ikinci sınıf insan haklarıyla da ifade edilebilir. Yani "efendim, insan hakları Batı Avrupa'da doğmuş bir şeydir. Bu yüzden Doğu'da uygulanamaz". Bakın mesela Çinliler ve Japonlar da aynı şeyi söylüyorlar. "Bizim kendi kafamızda bize uygun bir insan hakları modelimiz vardır" derler Doğu'da. Bana göre bu ikinci sınıf insan haklarıdır. Az gebelik olmaz. Ya gebe değildir ya gebedir.

BAĞCI: Valla Hocam teknoloji her şeye kadir. (Gülüşmeler)

ORAN: O gerçekleştiği zaman teoriyi değiştiririz. Şu an gereği yok. (Gülüşmeler)

Hüseyin Hoca'nın iki cümleyle değinip geçtiği gibi Osmanlı Devleti'nde ve Türkiye'de alt kimlik, üst kimlik teşhisi farklıydı. Osmanlı İmparatorluğu'nda 72 tane millet vardı. Türkü, Kürdü, Gürcüsü, Çerkezi, Rumu, Ermenisi...

BAĞCI: Buçuğu da vardı ama onu demediniz Hocam. Trakya'da 72,5 derler. (Gülüşmeler)

ORAN: Öyle dersem insan haklarına aykırı olur. (Gülüşmeler)

Bu çok çeşitli alt kimliklerin üzerinde "Osmanlı" diye hiçbir etnik ya da dinsel kimliği atıfta bulunmayan nötr bir kimlik vardı. Hanedandı. Osmanlı'dan Türkiye Cumhuriyeti'ne geçilirken bu tablo aynen devralındı sadece Arapların ve gayrimüslimlerin sayısı azalmak şartıyla. Türkiye'de bugün bir milyon civarında Arap var. Gayrimüslimlerin sayısı ise büyük düşüş yaşadı; 1/3'ten 1/7 düzeyine geriledi. Ama nitelik aynı kaldı alt kimlikler açısından. Üst kimlik açısından ise "Osmanlı"dan "Türk"e geçildi. Yani alt kimliklerin başat olanı aynı zamanda üst kimlik oldu. Bu özellikle Kürtler açısından sorun yarattı. Eğer bir ülkede alt kimlikle üst kimlik aynıysa, o ülkenin tek etnik kökenden oluşması gerekir. Türkiye'de tek etnik köken yok. Ortalama 15 milyon Kürt var. Ortalama 15 milyon Alevi de var. Hoş, Alevilerin çoğunlukla Türkmen olduğu kabul edilir ama farklı bir dinsel grup oldukları konusunda bence tartışmaya bile gerek yok. En azından Müslümanlardan farklılık gösteren bir dinsel grup oldukları konusunda. Dolayısıyla etnik bir sorun çıkardı üst kimliğin başat alt kimlikle aynı olması. Bir itiraz yapılıyor, gerçi hep aynı itiraz yapılıyor artık ezberin de ötesine geçti. "Efendim biz burada Türk diyince etnik kimliği kastetmiyoruz; bir milletin adını koyuyoruz". Bir memlekette, devletin ne dediğini anlamak için

politikacıların, siyasetçilerin ne dediğine bakılmaz. Atatürk'ün ne anti-kapitalist demeçleri var, aklınız durur. İki şeye bakılır: Bir; Parlamento'dan çıkan kanunlara ve yönetmeliklere, iki; o kanun ve yönetmeliklerin yorumu demek olan mahkeme kararlarına. Kanunlara bakalım: 954 sayılı Özel Okullar Kanunu'nun 24/2 maddesi diyor ki "yabancı okullarına" ki burada yabancı derken azınlıkları kastediyor çünkü bizde azınlıklar, yabancı kabul edilir, "Milli Eğitim

Bakanlığı bir baş müdür yardımcısı tayin eder ve bu kişi TC vatandaşı ve Türk asıllıdır". E ne oldu? Hani biz Türk derken etnik kökeni kastetmiyorduk?

Bal gibi kastediyoruz.

Bakın mahkeme içtihatlarından bir tanesi 1971 yılında, hemen arkasından 1974 yılında Hukuk Genel Kurulu'ndan çıkan Yargıtay içtihadı. Diyor ki "Balıklı Rum Hastanesi Vakfı mal edinemez çünkü Türkiye'de yabancıların mal edinmesi yasaktır". Savunma avukatları diyor ki "bu yabancı dediğiniz adamlar Türkiye Cumhuriyeti nüfus kağıdı ve pasaportu taşıyan Rum vatandaşlarımızdır". Yargıtay'ın Hukuk Genel Kurulu içtihadını görüyor musunuz? Bir tane daha söyleyeyim ki itiraz eden olmasın. İstanbul 2 Numaralı İdari Mahkemesi gene gayrimüslim bir vatandaşımızın hakkında karar

verirken "yabancı uyruklu TC vatandaşı" dedi. Şimdi siz devletler özel hukuku okumamış olabilirsiniz ama asgari mantık, devletler özel hukuku okumuş olmayı gereksiz kılar. Yahu ne demek "yabancı uyruklu TC vatandaşı"? Böyle bir şey olabilir mi? Daha çok örnek verebilirim ama zaman kısıtlı. Devlet böyle diyor. O yüzden Türkiye'de Türk derken etnik köken anlaşılmaktadır. Katiyen Türk milleti anlaşılmaz. Eğer biz Türk etnik kökeni dışındaki

Eğer biz Türk etnik kökeni dışındaki vatandaşlarımızı entegre etmek istiyorsak, "Türk" üst kimliği bölücüdür, bunu "Türkiyeli" biçiminde teritoryal olarak ifade etmeliyiz.

vatandaşlarımızı entegre etmek istiyorsak, "Türk" üst kimliği bölücüdür, bu bölücü terimi "Türkiyeli" biçiminde teritoryal olarak ifade etmeliyiz. İşte buyurunuz. Hakkâri, Diyarbakır vesaire.

Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı mı Türkiyeli mi? Aynı şey. Birincisi hukuksal bir terimdir. "Türkiyeli" sosyolojik bir terimdir. Vatandaşlık, bireyle devlet arasındaki hukuki bağa verilen isimdir. İstediginizi kullanın. Önemli olan zihniyet değişikliğini ifade etmektir. Hangisini kullanırsanız kullanın. Zihniyet değiştirin, yeter.

DAĞI: Ben bir noktaya daha değineyim. Kürt meselesi konusunda eğitimin yeri de bolca tartışılıyor. Eğitimi niteliği çok önemlidir. Asimile amaçlı eğitim politikası daha çok Kürt milliyetçiliği yaratır. Onun yerine onların etnik

kimliklerine saygı gösteren yeni bir toplumsal ve siyasal düzen yaratmak zorundayız. Diğer türlü bu entegrasyonu sağlamak mümkün değil.

BAĞCI: Yani Kürt okulları, üniversiteleri mi açılınsın?

DAĞI: Açılabilir.

ORAN: Açılınsın yahu, ne olacak?

BAĞCI: Hayır yok, soruyorum sadece. (Gülüşmeler)

DAĞI: Biz aslında bu konuda 2002'de bir kamuoyu araştırması yapmıştık. Bu araştırmada Kürtçe eğitim konusunu, yani "okullarda eğitim Kürtçe yapılsın mı" diye sormuştuk. Türkiye genelinde yüzde 40'a yakın bir oran Kürtçe eğitime evet demişti. Ben bunun bir tehdit olduğunu düşünmüyorum.

SORU: İhsan Hoca'ya şunu sormak istiyorum: Türkiye'de ordunun bireysel haklar açısından olumlu katkısı olmamış mıdır? Bir de demokratikleşmenin Kürt meselesine çözüm olabileceği yönünde tezle ilgili sorum var. Demokratikleşmeye ya da sosyo-ekonomik kalkınmaya, bölgenin gelişmişliği açısından Güneydoğu Anadolu'da aynı reflekslerin gösterileceğine inanmıyorum. Bu yüzden de demokratikleşmenin pek başarılı olabileceğini düşünmüyorum. Son olarak Avrupa Birliği'nin bölgesel kalkınma konusunda faydalı olabileceğini düşünmüyorum. Bu

konularda biraz daha bilgi verebilir misiniz?

Baskın Hoca'ya şunu sormak istiyorum. 2000li yıllarda Türkiye'de ikinci bir insan hakları ithali projesi olduğunu söylediniz. Şu anki konjonktürde Türkiye nereye doğru yönelecek? Bir de metamorfoz benzetmesi yaptınız. Tırtıldan kelebeğe. Ancak bence kelebeğin ömrünün de bir gün olduğu unutulmamalı.

DAĞI: Askerden başlayayım. İyimser bir yaklaşımla diyebiliriz ki Türkiye'de ordunun Batılılaşma, modernleşme sürecinde geleneksel bir rolü vardır ve bu genel eğilim Türkiye'deki bireysel özgürlüklerin gelişmesine katkıda bulunmuştur. Ancak siyaseten değerlendirmek için darbeler ışığında bakmamız gerek. Buradan baktığımızda darbe dönemleri, demokrasilerin, özgürlüklerin linç edildiği dönemlerdir. Daha da kötüsü, Türkiye'de ordunun siyasal alana müdahalesini meşrulaştıran örnekler oluşmuştur. Türkiye'de her askeri darbe, siyasal ve toplumsal göstergeleri fevkalade geriye çekmiştir. Sizin nereye varmak istediğinizi bilmiyorum ama Türkiye'de modernleşmeyi, çağdaşlaşmayı ordudan beklemek abesle iştigaldir. Bu ordunun işi değil. Ordudan beklediğimiz sadece Türkiye'nin dış güvenliğini sağlayabilmesi. Bunu yapabileceğine ilişkin de benim kuşkularım var. İç güvenliği tam anlamıyla yapabildiğine dair de benim

kuşkularım var son 20 – 30 yıldan beri. Dolayısıyla orduyu bırakalım, kendi işini doğru dürüst yapabilecek bir yeteneğe, iktisadi kaynaklara ve performans kriterlerine bağlamamız lazım. Ordudan başka şeyler beklediğinizde, onun temel görevini yapmasını da zora sokarsınız. Siyasallaşan ordu her zaman zayıflaşan bir ordudur. Osmanlı'nın son dönemini hatırlayalım.

Avrupa Birliği müzakere süreci ilerlerken Türkiye'den bölgesel yakınlaşık farklarını azaltmasını isteyecek ve bu bağlamda hazırlanan özellikle Güneydoğu ile ilgili olan projelere büyük destek verecektir. Benim kanaatim bu. Ben önümüzdeki üç beş yıllık dönemde, bölgedeki istikrar sağlanırsa, Avrupa Birliği'nin ayırdığı kaynakların önemli bir kısmının ve Türkiye'nin kendi öz kaynaklarının Güneydoğu'nun kalkınmışlık sorununu çözmek için kullanılacağını düşünüyorum. O bakımdan da bölgedeki istikrarın devamı durumunda bunun sağlanacağını düşünüyorum.

BAĞCI: Hocam buyurun.

ORAN: Türk ordusu, Türkiye'ye insan hakları getirme açısından son derece başarılı bir işlev görmüş ve o işlevini 1920lerde tamamlamıştır. O işlev de Türkiye'ye laikliği getirmektir. İki ihlalden bahsettik, yatay ve dikey. Yatay ihlalde ordu, dine endekslenmiş olan cemaat kavramının birey üzerinde yaptığı insan hakları ihlalini

kaldırmakta çok ciddi bir rol oynamıştır. Bugünse ikinci dalgayı durdurmak gibi negatif bir işlev üstlenmeye başlamıştır. Yani cemaati aşmayı sağlayan ordu, monist ulus-devleti aşmayı engellemeye çalışmaktadır. Bu sırada ordunun yapması gereken tek şey, niteliği ne olursa olsun, sivil iktidara tabi olduğunu ilan etmesidir. Unutmayalım; kuvvetli ordu, zayıf demokrasi.

Kürtlerin çoğunlukta olduğu bölgede ne yapmak lazım? Ecevit'in dediği gibi bu bir sosyo-ekonomik bir sorun mudur ve ekonomik kalkınma ile mi halledilmelidir? Yoksa başka bir şeyle mi? Burada simültane olarak, yani aynı anda, iki şeyin yapılması lazım: Bir; orada kalkınmanın sağlanması lazım devlet desteğiyle. İki; orada demokrasinin gelişmesi lazım, alt kimliklerin tanınması, oradaki vatandaşlarımızın "Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı bir Kürt'üm" diyebilmesinin önünün açılması gerekir. Bakın burada anahtar sözcük simültanedir. Aynı anda yapılmazsa tam tersine Kürt milliyetçiliği güçlenir çünkü sadece kalkınma sağlanırsa, milliyetçilik bir burjuva ideolojisi olduğu için milliyetçilik güçlenir. Köylüde milliyetçilik yoktur. Köylüde milliyetçilik sıfırdır. Sadece vatanseverlik vardır. Bu bir. İkincisi, sadece demokratikleşme getirirseniz, Kürt milliyetçiliği yine güçlenir. İhsan Hoca buna değindi. Aynı anda yapmak gerekir ikisini. Hala zaman varsa tabi.

Son soru ne yapmak gerekir yönündeydi sanırım. İlk başta bu yüzde 10 barajını indirmek gerekir. En azından yüzde üç, dörde indirmek gerekir. Ne için? Demokrasi getirmek için değil. Devlet Kürtlerle konuşmak zorunda. Konuşacak adam bulsun diye. Konuşacak legal adam bulsun diye. Bir devlet teröristle konuşmaz. Parlamento'ya Kürtlerin girmesi Türkiye Cumhuriyeti'nin devamı için önkoşuldur.

BAĞCI: Parlamento'da Kürt milletvekili var gerçi. Ama "hangi Kürtler" diye sormak lazım galiba.

ORAN: Bir de "asimile Kürtler" var biliyorsunuz.

BAĞCI: Ben Dengir Mir Mehmet FIRAT'ın, AKP Genel Başkan Yardımcısı'nın dediğini söyleyeyim geçenlerde. Yüzde on barajı indirilmeyecek. AKP'nin öyle bir düşüncesi yok.

ORAN: Ben zaten tahminde bulunmadım. Olması gerekeni söyledim.

BAĞCI: Bu sene mümkün değil gibi gözüküyor. Türkiye'de ordu - siyaset ilişkileri pek şahsına münhasır. Türkiye'de ordu siyasetin bir unsuru.

Ordunun bir siyaseti var. Bu AB olsun ya da olmasın hep olacaktır. O nedenle, bu kurumun tarihine, reform süreçlerine, müdahalelerin oluşum koşullarına, bu dönemlerde müdahaleye giden yolda toplumun beklentilerine, sivil siyasetçilerin rollerine bakmak lazım. 28 Şubat darbesi çok ilginç bir örnek. Darbe AKP'nin yükselişinin de zeminini hazırladı. Baskın Hoca bunu her aksiyona bir re-aksiyon olarak anlattı az önce.

SORU: Baskın Hoca, yatay ihlale, yani, cemaatin insan hakları ihlaline biraz daha değinebilir mi?

ORAN: Ben TESEV'e yazdığım raporda yatay ihlalden hiç bahsetmedim çünkü

bence ihmal edilebilir bir olay. Siz bu töre cinayetleri dışında bir şey hatırlıyor musunuz? Devletin insan hakları ihlali ile cemaatin insan hakları ihlali arasında dağlar kadar fark var. O feodal devletin kalıntısı. Alt yapı değiştiği zaman, üst yapı da değişir. Değişen alt yapı kendi üst yapısını, yani değerlerini, hukukunu, örf ve adetlerini inşa eder. Elbette eski üst yapı tamamen ortadan kalkmaz ama etkisinde büyük bir değişiklik olur. 15 Temmuz güneşi ile 15 Eylül güneşi arasındaki fark gibi. Ben bu yüzden ihmal edilebilir dedim. Şu anda bizim

derdimiz, devletin insan haklarını ihlal etmesidir, cemaatin değil.

DAĞI: Türkiye’de değişik İslami cemaatler var, yasal olmayan zeminde. Toplumsal olguları yasaklarla yok edemezsiniz. Siyaset toplumu yansıtır. Siyasal partilerde cemaatlerin var olması gibi normal başka bir şey yoktur. Yasal zeminde dini cemaatlerin var olması, rejimi toptan değiştirecek bir güç teşkil etmez. Etmemiştir. Ne 28 Şubat’ta etmiştir ne de öncesinde etmiştir. Benim tespitim şudur: Türkiye eğer demokratik bir oyun oynayacaksa, çoğunluğu Müslüman olan bir ülke olarak bu oyunu içinde dini cemaatlerin de olduğu bütün aktörlerle oynayacak.

Başka bir yol yok. Demokratik bir oyun oynayacaksanız bunu İslamcılarla da oynayacaksınız. Yasaklarla siz bunları engelleyemezsiniz.

SORU: Türban konusuna değinilmedi. Türkiye’de okuyamayan gençlerden gücü yetenler dışarıda okuyorlar. Büyük bir çoğunluğu da okuyamıyor. Bu konuda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin tartışmalı bir kararı var. Bu konuda fikrinizi almak istiyorum.

DAĞI: Bu çok açık. Bu insanların Türkiye’de özgürce okuyabilmeleri

lazım. İnsanların kıyafetiyle uğraşan bir devlet haddini aşan bir devlettir. Hiçbir devletin yurttaşlarının kıyafetine müdahale edemez. Yurttaşla belli bir kimlik ya da görünüm dayatmaya çalışan devlet meşruiyetini kaybetmiş bir devlettir. Bu kabul edilemez bir şey. Dolayısıyla Türkiye’de okuyamayanların dışarıda okumaları bence çok olumlu, gidemeyenleri de keşke biz göndersek eğer bu uygulama Türkiye’de devam edecekse.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin Leyla Şahin davasında aldığı karar, tarihinin en talihsiz kararıdır ve tehlikelidir.

Türkiye’nin farklı toplumsal kesimlerinin eğitim almaları, görünür hale gelmeleri ve Türkiye’nin demokratikleşme sürecine şöyle veya böyle katkıda bulunmaları çok faydalı bir şeydir. Türkiye’de İslami kesimin kendi

kabuğuna çekilmemesi, modern kurumlarda, sektörlerde entegrasyona girmesi, aksine Türkiye için faydalı bir şeydir, bütünleşme ve etkileşim açılarından. O zaman modern, çağdaş bir sentez oluşur Türkiye’de.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin Leyla Şahin davasında aldığı karar, tarihinin en talihsiz kararıdır.

ORAN: Talihsiz olduğu kadar da tehlikelidir.

DAĞI: Tehlikelidir evet. Şu açıdan: Türkiye’de son yıllarda kendi benliğini

Batı karşıtlığı üzerine kurmayan bir İslami kimlik geliyordu ama bu karar büyük bir olumsuz etki bırakmıştır. Türkiye İslami kimliğini Batı karşıtlığı üzerine kurmayan, Batıyla birlikte Batı içinde bir İslami kimliğin olabileceğini gösterme yolundayken alınan bu karar talihsiz olmuştur.

BAĞCI: Karar ortada ama. Bağlayıcı bir karar deniyor. Rıza TÜRMEEN'i dinledik.

ORAN: Orada bir yanlış anlama olabilir ama.

BAĞCI: Provoke ediyorum Hocam, azcık izin verin. (Gülüşmeler)

ORAN: El-Hak, o işi çok iyi beceriyorsun. (Gülüşmeler)

BAĞCI: Sağ olun Hocam. (Gülüşmeler)

ORAN: Bırakın Türkiye Cumhuriyeti'ni, herhangi bir devletin temel bir fonksiyonu vardır: Entegrasyonu sağlamak. Entegrasyonu sağlayamıyorsa o devlet bitmiştir veya bitecektir. Türkiye Cumhuriyeti'nin entegrasyonu sağlamak adına üç tane kusuru var, hatta ayıp denebilecek üç tane kusuru var. Birincisi, Lozan'ı uygulamamak, ihlal etmek suretiyle gayrimüslimleri yabancılaştırmak. 36 Beyanname. Şimdi giremeyiz ona. Benim kitaplarıma bakın. İkincisi Kürt kimliğini reddetmek nedeniyle Kürtleri yabancılaştırıyor. Üçüncüsü, üniversiteye türbanlı kızları sokmamak suretiyle İslamcılarını yabancılaştırıyor. Çok açık söyleyeceğim: Türkiye bu

kadar efelik yapabilecek kadar güçlü bir ülke değil. ABD en başta, hiçbir devlet vatandaşlarını bu denli yabancılaştırmak yoluyla efelik yapacak kadar kuvvetli değildir. Siz nasıl olur da, 18'ini bitirmiş bir kızın, "yüz çiçeğin açtığı yer" olarak nitelenen üniversitede başına ya da başka bir yerine karışabilirsiniz. Nasıl yaparsınız bunu? Çok büyük bir yutturmaca var Türkiye'de, sakın bu kapana düşmeyin. Diyorlar ki "Fransa'da da devlet başörtüsüne karışır". Evet be kardeşim ama ilk ve orta eğitimde yahu! Üniversitede böyle bir şey düşünülemez!

BAĞCI: Bizde eğitim az olduğu için üniversiteyi ortaokula katıyoruz Hocam. (Gülüşmeler)

ORAN: Doğrudur. Yüksek lise seviyesinde üniversitelerimiz olduğu için bu yorum doğrudur. (Gülüşmeler)

Bunu anlayamıyorum. Kız ister başını örter gelir, ister sutyensiz gelir. Bir de biliyorsunuz kamusal alan tartışması var. Devlet kamusal alana karışır ama kamusal alanda kamu görevini yaparken karışır. Kamu hizmeti veren ve alan arasında ayırım yapmadıkça bu işten çözüm yolu bulamayız. Bu Leyla Şahin kararını okuyunca ben ürperdim. Çünkü Leyla Şahin kararı, kamu hizmeti verene değil, alana karışıyordu. Dedim ki "yahu kamu hizmeti verene karışmak kabul edilebilir ama kamu hizmeti alana nasıl karışıyorsun, o zaman sokağa da karış. Orası da kamu alanı". Sanki bendenizi

duymuşlar gibi okulda trbanını çıkararak fakat evden okula giderken veya okuldan eve dönerken trbanını takan kadının müdür olmasını engellediler. Bunu duyunca kanım dondu ve dedim ki “yakında yatak odasına da karışırlar”. Onu da vallahi yaptılar. Çünkü yurtdışına atanmış bir din bilgisi öğretmeninin karısı türban takıyor diye atanmasına engel oldular. Gördünüz m Leyla şahin kararının tehlikesini? İslamcılarla entegrasyonu engelliyor. şimdiye kadar AİHM Türkiye’ye büyük iyilikler yapmıştır ama bir kalemle eşitledi bu kararla.

BAĞCI: Hocam çok teşekkür ediyorum.

Bugün gerçekten çok faydalı bir tartışma oldu. Türkiye’nin en köklü sorunlarından birini masaya yatırdık. Bu tatil gününde  saate yakın bir zamandır tartıştık. Bu tip konferanslarda önemli olan sizleri düşünmeye itmek, kafanızda soru işaretleri oluşturmaktır. Bugün insan hakları konusunda yıllardır kafa patlatan iki değerli bilim adamının son derece aydınlatıcı konuşmalarını dinledik.

Ben her iki Hocamıza, AB AKADEMİ, Konrad-Adenauer-Stiftung ve siz katılımcılara adına çok teşekkür ediyorum. Sağ olsunlar, var olsunlar.

Mesnevi Sokak, 6/12,
Ayrancı, 06690, Ankara
Tel: (0.312) 438 98 41,
(0.312) 440 05 94,
(0.312) 440 07 94,
GSM: (0533) 693 93 31,
Faks: (0.312) 438 98 47
E-mail: info@abakademi.com,
Web: <http://www.abakademi.com>